

Bharatiya Shikshan Prasarak Sanstha, Ambajogai

Swa. Sawarkar Mahavidyalaya, Beed

Internal Quality Assurance Cell

CRITERION 3- RESEARCH, INNOVATIONS & EXTENSION

3.3.2. Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/international conference Proceedings per teacher during the last five years

BOOKS-CHAPTER IN BOOKS- PAPERS IN PROCEEDINGS PUBLISHED
2022-23

(02442) 226218

(02442) 225918

veersawarkarbeed@gmail.com

Bhartiya Shikshan Prasarak Sanstha, Ambajogai
Swa. Sawarkar Arts, Science & Commerce College
Re-accredited by NAAC-B Grade
Sawarkar Nagar, Jalna Road, Beed M.H., India- 431122

CRITERIA-III
RESEARCH INNOVATIONS & EXTENSION
3.3.2. BOOKS-CHAPTER IN BOOKS-PAPERS IN PROCEEDINGS PUBLISHED
2022-23

Sr. No	Author	Title of the Book	Chapter in Book	ISBN/ISSN No.	Publisher
1	Dr. Pohekar Priti D.	Navin Rashtri Shaikshnik Dhoran 2020 che antarang-Anuvad		978-93-92204-26-5	Vidya Books Publishers Aurangabad
2	Dr. Bahegavhankar Lakshmiknat G.	Amit Chaudhuri Novelist and Musician		978-1-008-93513-6	Lulu Publication
3	Dr. salve Uttam S.	Molecular Biology and Genetics		978-93-90775-52-1	International Publications Kanpur-
4	Dr. Salve Uttam S.	Plant Cell Biology and Biotechnology		978-93-90775-44-6	International Publications Kanpur
5	Dr. Sonawane R.ajendra T.	Rahul		978-81-922162-9-4	Lok Yadna Prakashan Beed
6	Dr. Kandale Sachin C.	sanskrit subhashitaanjali		978-93-92204-18-0	Vidya Books Publishers Aurangabad
7	Dr. Surwase Sopan M.	Navadotri Aatmakathne: Swaroop Aani Chikisha Kesari Patil Yancha Jivan Pravas-Marathi Tarunasathi Idoal International 11 September 2022	Kesari Patil yancha Jeevan Pravas Marathi Tarunansathi Idol	978-81-958253-1-8	Siddhi Publication, Nanded
8	Dr.Sasane Sangita S.	Self Reliant India Through Vocational Education	New Education Policy:New Vision With New Dreams	978-93-92865-66-4	Educational Publishers And Distributers, Aurangabad
9	Dr. Gosavi Medha I.	Rahulkhuna:Ek Ol Antirichi	Sewa hai Yadnya Kunda Samidha Sam Hum Jale	978-93-91239-34-3	Chaparak Publication, Pune
10	Dr. Gosavi Medha I.	Sahitya Chaprak	Lailitosav: Ek Prachin Parampara	2455-4928	Chaparak Publication, Pune

Principal
Swa.Sawarkar Mahavidyalaya,
Beed.

नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० चे अंतरंग

संशोधन, नावीन्यपूर्णता आणि उद्यमशीलता

बी.एम.नाईक

अनुवाद : डॉ.प्रीती पोहेकर

Principal
Swami Vivekananda Mahavidyalaya
Beed.

नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० चे अंतरंग :
संशोधन, नावीन्यपूर्णता आणि उद्यमशीलता

डी.एम.नाईक

अनुवाद
डॉ.प्रीती पोहेकर

विद्या बुक्स पब्लिशर्स,
औरंगपुरा, औरंगाबाद.

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

या पुस्तकातील कोणताही मजकूर, कोणत्याही स्वरूपात वा माध्यमात पुनः प्रकाशित अथवा मर्यादित करण्यासाठी लेखक आणि प्रकाशक दोघांचीही लेखी पूर्व परवानगी घेणे बंधनकारक आहे.

विद्या बुक्स पब्लिशर्स,
औरंगपुरा, औरंगाबाद.

नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२०
चे अंतरंग संशोधन, नावीन्यपूर्णता
आणि उद्यमशीलता
अनुवाद : डॉ.प्रीती पोहेकर

© मराठी अनुवादाचे व प्रकाशनाचे सर्व हक्क
विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद यांच्याकडे

अक्षरजुळवणी : भीमराव वाठोरे
औरंगाबाद, मो. ९७६७०३४७२०

मुद्रक - तन्मय ऑफसेट प्रिंटर्स,
एम.आय.डी.सी. चिकलठाणा,
औरंगाबाद.

Insights in to Research, innovation
and enterepreneurship by B.N.Naik
या मूळ इंग्रजी पुस्तकाचा मराठी अनुवाद

प्रकाशक : विद्या बुक्स पब्लिशर्स
औरंगपुरा, औरंगाबाद - ४३१००१
मो. नं. ९८२३०२६८३१

E-mail : aur.vidyabooks@gmail.com
www.vidyabooksabd.com

प्रकाशन क्रमांक : ३६६

पहिली आवृत्ती : २०२३

ISBN - 978-93-02901-26-7
Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

किंमत ₹ ४००/-

अनुक्रमणिका

१. भारतीय विद्यापीठांसाठी नवनिर्मितीचे आव्हान / १-१२
२. भारतीय विद्यापीठे आणि महाविद्यालयांची नवोपक्रम आणि उद्योजकतेत महत्त्वाची भूमिका / त्यांना दुर्लक्ष करणे परवडेल का? कोणत्या कीमतीवर? ती किंमत कोण चुकवेल? संशोधन, नवोपक्रम आणि उद्योजकता / १३-२४
३. जागतिकीकरणाच्या रेट्यामध्ये उच्च आणि तंत्र शिक्षणाची बदलती भूमिका / २५-३९
४. भारत संशोधन, नवोपक्रम आणि उद्योजकतेचे प्रेरक म्हणून विद्यापीठे आणि महाविद्यालयांकडे पाहतात / ४०-५७
५. संशोधनालय, त्याची गरज आणि भारतासाठी प्रासंगिकता / ५८-७८
६. महाविद्यालये/विद्यापीठांना उद्योग आणि शिक्षण दोन्ही जागतिक स्तरावर स्पर्धात्मक बनवण्यासाठी संशोधन मार्गांची आवश्यकता / ७९-९४
७. विद्यापीठांना जागतिक यादीत उच्च स्थान प्राप्त करण्यासाठी सरकारने काय केले पाहिजे? / ९५-१०८
८. विद्यापीठे आणि महाविद्यालयांनी शैक्षणिक गुणवत्तेच्या वाढीसाठी मूलभूत गोष्टींबरोबरच विद्यार्थ्यांना उद्योगाभिमुख संशोधन नवकल्पना कौशल्ये प्रदान करणे आवश्यक आहे / १०९-१२९
९. भारतीय विद्यापीठे जगातील सर्वोत्तम विद्यापीठांच्या संदर्भात कुठे कमी पडतात. नवोन्मेष आणि सर्जनशीलता ही उद्याचा धाडसी भारत निर्माणाची नवी विषयपत्रिका आहे / १३०-१४३
१०. संस्था नावीन्यपूर्ण आणि उपक्रमशील बनवण्यासाठी धोरणात्मक नियोजन / १४४-१६०

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

११. आधुनिक भूगोलशास्त्राच्या विकासामध्ये अमेरिकन / १६१-१७१
१२. विद्यापीठ-उद्योग समन्वयाअभावी भारत गंभीर संकटात आहे / १८६
१३. भारतीय संस्था आणि परदेशातील त्यांच्या समकक्षांमधील फरकाचे / १८७-२०५
१४. बदलत्या जगातील उदयोन्मुख कार्य कौशल्यांमध्ये उच्च-तंत्र मंत्र निर्मितीमध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावण्यासाठी विद्यापीठे नवीन सर्जनशील आणि उद्यमशील असली पाहिजेत / २०६-२२८
१५. शासन आणि नेतृत्वातील सुधारणा-भारतीय विद्यापीठे आणि महाविद्यालया पुनर्कल्पना करणे ही काळाची गरज आहे / २२९-२५४
१६. भारत सरकारचे उपक्रम / २५५-२६४

[Handwritten Signature]

Principal

Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

प्रस्तावना

संशोधन, नवकल्पना आणि उद्योजकतेमध्ये अग्रेसर असणाऱ्या राष्ट्राची आर्थिक वाढ वेगाने होत असंते. ती राष्ट्रे उच्च-वेतन आणि सुलभ कार्य परिस्थितीसह उच्च-तांत्रिक नोकऱ्यादेखील निर्माण करतात. भारतीय विद्यापीठे जागतिक यादीमध्ये कुठे आहेत? ती उंचावर कशी पोहोचू शकतात? आता राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण-२०२० नंतर त्यांना नावीन्यपूर्ण आणि उद्योजकीय व्हायला शिकावे लागेल.

भारताला नावीन्यपूर्ण विद्यापीठे आणि महाविद्यालयांची गरज आहे का? त्यांनी विद्यार्थ्यांना संशोधन कौशल्य, नवकल्पना कौशल्य आणि उद्योजकता कौशल्ये शिकवावीत का? त्यांच्याकडे शिकविण्यासाठी जागतिक दर्जाचे प्राध्यापक असावेत का? त्यांच्याकडे जागतिक दर्जाचे प्राध्यापक तयार करण्याची दृष्टी आणि महत्वाकांक्षा असली पाहिजे का? का अशा प्राध्यापकांखेरीज असणे राष्ट्राला परवडू शकते? जगभर असे मानले जाते की जर एखादे विद्यापीठ किंवा महाविद्यालय नावीन्यपूर्ण, सर्जनशील आणि उद्योजक नसेल तर ते नाव घेण्याच्या लायकीचे नसते? नावीन्यपूर्णता आणि उद्योजकतेशिवाय भारत जगाच्या अर्थशास्त्राला अत्यंत अपेक्षित असणारी उच्च वाढ, उच्च-उत्पन्न, नावीन्यपूर्ण अर्थव्यवस्था याऐवजी निम्न उत्पन्न, निम्न वाढ आणि निम्न वेतन देणारे राष्ट्र अशा श्रेणीमध्ये अडकण्याची शक्यता आहे. भारताच्या आर्थिक समृद्धीला चालना देण्यासाठी नावीन्य आणि उद्योजकता आता आवश्यक आहे, संशोधन, नवकल्पना आणि उद्योजकता यांची आर्थिक विकास आणि रोजगारनिर्मितीच्या सकलगतमक सहसंबंधामुळे जगभरात महत्वाची भूमिका निर्माण झालेली आहे. संयुक्त राष्ट्र अमेरिका (यू.एस.ए.) आणि अनेक विकसित देशांनी विद्यापीठ-आधारित उद्योजकता आणि नवकल्पना विकास प्रारूपाचे आधीच अनुसरण केले आहे आणि ती त्यांच्या

राष्ट्रीय शिक्षण धोरण-२०२० शैक्षणिक संकुलामध्ये पायाभूत सुविधा निर्माण करण्याची शिफारस करते. विशेषतः तंत्रज्ञान ऊशमायन, नवोन्मेष केंद्र, उत्पादन हक्क व बौद्धिक संपदा हक्क, संशोधनालय, निगम शिक्षण केंद्र, उद्योजकता केंद्र इत्यादी भौतिक साधनांची उपलब्धी हे यशस्वी विद्यार्थ्यांच्या निर्मितीचे आधार आहेत. 'आत्मनिर्भर भारत' निर्माण करून राष्ट्राला जागतिक शिक्षण गुरु होण्याकडे नेण्याचा राजमार्ग म्हणजे हे धोरण होय.

जागतिक उत्कृष्ट संस्थांच्या कोणत्याही यादीमध्ये भारतीय शिक्षण संस्थांचा क्रम अत्यंत वाईट स्थितीमध्ये आहे. भारताकडे गुणवता आहे, परंतु दृष्टीचा अभाव आहे. आज देशाने परदेशी विद्यापीठाना दारे खुली केली आहेत. भारतीय शिक्षण संस्थानपूढे टिकून राहण्याचे आव्हान उभे आहे. जर त्यांना टिकून राहायचे असेल तर योग्य धोरण, त्या धोरणांची रीतसर अमलबजावणी, व्यवस्था व प्रक्रिया निर्माण करणे ही भारतीय शिक्षण व्यवस्थेची अग्र मागणी आहे. हे करण्यासाठी कोणत्या दिशेने जावे, कोणते पाऊल व्यवहारी ठरेल याचे यथायोग्य मार्गदर्शन हे पुस्तक करते. भारतीय शिक्षण व्यवस्थेच्या नवनिर्माणाचे अंतरंग ह्या पुस्तकाने उलगडून दाखविले आहे.

हे पुस्तक भारतीय विद्यार्थ्यांला जागतिक स्पर्धेमध्ये उभे करण्याचे धोरण आखण्याची आणि ते अमलात आणण्याची गरज व्यक्त करते. विद्यापीठ आणि महाविद्यालयांनी उद्योग जगत व्यापले पाहिजे आणि उद्योगांनी विद्यापीठ आणि महाविद्यालयांना व्यापले पाहिजे; त्यासाठी हे धोरण स्वीकारले पाहिजे, ही आजच्या काळाची निकड या पुस्तकाने अधोरेखित केलेली आहे. हे पुस्तक उच्च शिक्षण क्षेत्रातील प्राध्यापक, संशोधक, अभ्यासक, प्रशासक, धोरण निर्माते, कार्यकर्त्यांना नवीन शैक्षणिक धोरणाला सामोरे जाण्याची गरज प्रतिपादित करते. त्यांना व्यवहारात धोरणाला सामोरे जाण्यासाठी आणि जागतिक शिक्षण गुरु होण्यासाठी सक्षम करण्याचे काम हे पुस्तक करेल याची खात्री आहे.

ISBN : 978-93-92204-26-5

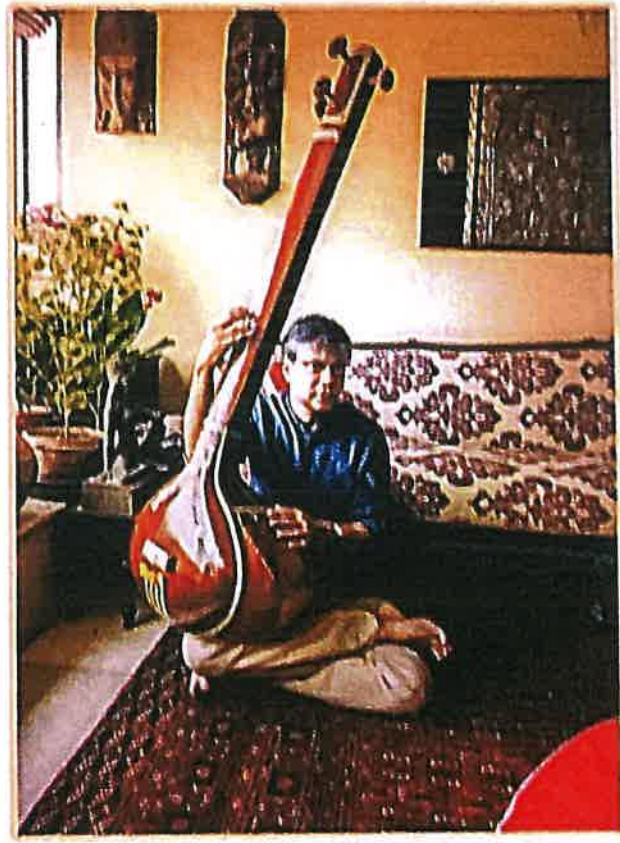
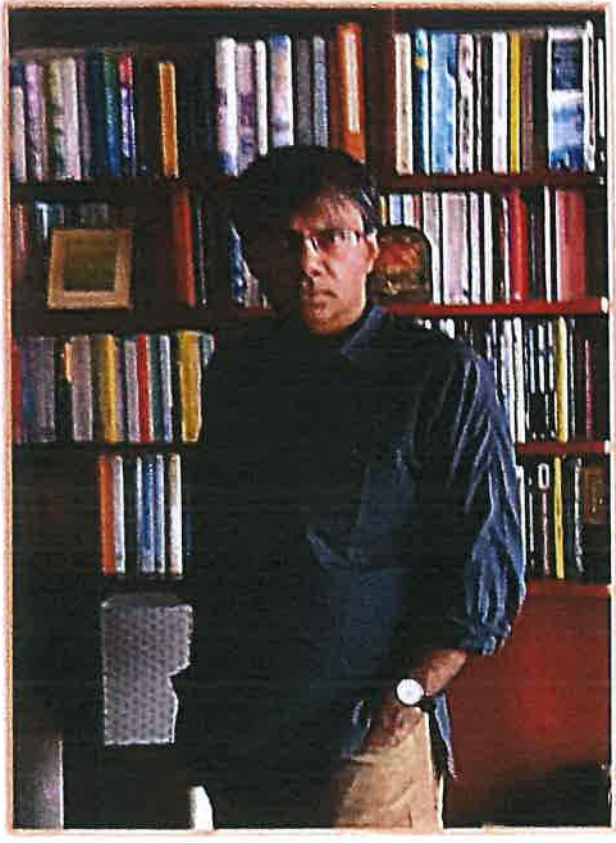

www.vidyabooksabd.com

Amit Chaudhuri

Novelist and Musician

Dr. Laxmikant Govindrao Bahegavankar
Principal
Swa. Sawarkar Mahavidya

Amit Chaudhuri

Novelist and Musician

Dr. Laxmikant Govindrao Bahegavankar

**Lulu Publication
2021**

[Signature]
Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

Price: 550/-

Amit Chaudhuri Novelist and Musician

Dr. Laxmikant Govindrao Bahegavankar

© 2021 Author

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted, in any form or by any means, without prior permission of the author. Any person who does any unauthorized act in relation to this publication may be liable to criminal prosecution and civil claims for damages. [The responsibility for the facts stated, conclusions reached, etc., is entirely that of the author. The publisher is not responsible for them, whatsoever.]

ISBN- 978-1-008-93513-6

Published by,
Lulu Publication
3101 Hillsborough St,
Raleigh, NC 27607,
United States.

Printed by,
Laxmi Book Publication,
258/34, Raviwar Peth,
Solapur, Maharashtra, India.
Contact No. : 9595359435
Website: <http://www.lbp.world>
Email ID: apiguide2014@gmail.com

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

PREFACE

Amit Chaudhuri is not only a writer but a great musician of the present century. His writing is highly influenced by the Indian classical music and social life. Indian English novel today boasts its newness through the hands of Amit Chaudhuri.

Amit Chaudhuri is the one of the contemporary Indian English novelists whose work leaves an impression of being new in its presentation, in style and in subject matter. His love for country, his love for country people, Indian culture and Indian classical music is always a subject matter of his every fiction. Chaudhuri admits that his writing is like walking on a tightrope.

This book is written to understand Amit Chaudhuri's writing. I am thankful to all those who inspired me to write this book on Amit Chaudhuri's selected fictions.

Dr. Laxmikant Bahegavankar

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

CONTENTS

CHAPTER NAME	PAGE NO.
CHAPTER I INTRODUCTION	1
CHAPTER II A STUDY OF STRANGE AND SUBLIME ADDRESS	34
CHAPTER III STUDY OF AFTERNOON RAAG AND FREEDOM SONG	55
CHAPTER IV A STUDY OF A NEW WORLD AND THE IMMORTALS	84
CHAPTER V CONCLUSION	121
BIBLIOGRAPHY	133

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

CHAPTER I INTRODUCTION

Indian English literature today has its own place in the world literature. Begun as an imitation of British literature, it has now its own identity and a large number of readers all over the world. Indian English Novel, to be more specific, has reached to a height where it is seen on the same line of world novels. It has gone through many evolutions such as style, subject matter, point of view, color, language etc. Indian English novel today boasts its newness through the hands of Amit Chaudhary. He is one of the contemporary Indian English novelists whose work leaves an impression of being new in its presentation, in style and in subject matter. The present research is an attempt to explore Amit Chaudhary's novels as new novels. This study undertakes five novels by him in order to see in what sense or the extent to which they are 'new novels'.

I) Concept of Indian English Novel

Novel, being the most powerful form of literary expression today, has acquired a prestigious position in Indian English literature. It is generally agreed that the novel is the most suitable literary form of the expression of experiences and ideas of our time. Indian English novel secures its own place in Indian English literature. The novel as a literary form appeared in India in nineteenth century. The rise of novel in India was one aspect of the modern era in Indian literature, an era which was itself ushered in by a fast changing social order. A brief survey of the rise of the Indian novel in English makes the concept of Indian English novel. English came to India with the British rulers and the upper class of the Indian society adopted the English language. The most important result of the impact of English was that it made the young to express themselves in English. Raja Ram Mohan Roy was the first to express himself in English. He may be said to have ushered in the Age of Prose and Reason in Indian life and letters.

[Signature]
Principal

Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

About the Author

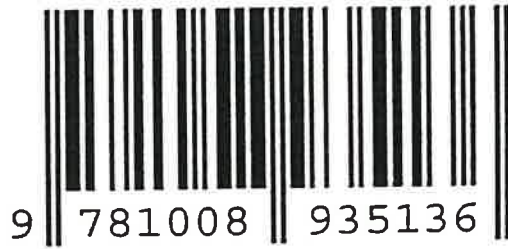
Dr. Laxmikant Govindrao Bahegavankar

Dr. Laxmikant Govindrao Bahegavankar (M.A. M.Phil., Ph.D), currently working as Assistant Professor In Department of English Swa. Sawarkar Mahavidyalaya, Beed (Mh.) affillated to Dr.Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad since 1999. He has a distinct and outstanding academic record. He worked as a Senate member of Dr.Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad.

He has contributed more than twenty five research articles published In National and International Journals. He has presented more than 75 research papers In state, National and International Conferences, Seminars and Workshops.He has been awarded with Bhartiya Shikshan Prasarak Sanstha's 'Kal. Pramod Mahajan Adarsh Shikshak puraskar' In 2018. Apart from his wide and varied experience he is currently actively associated with different socio-cultural Organization.

Published by

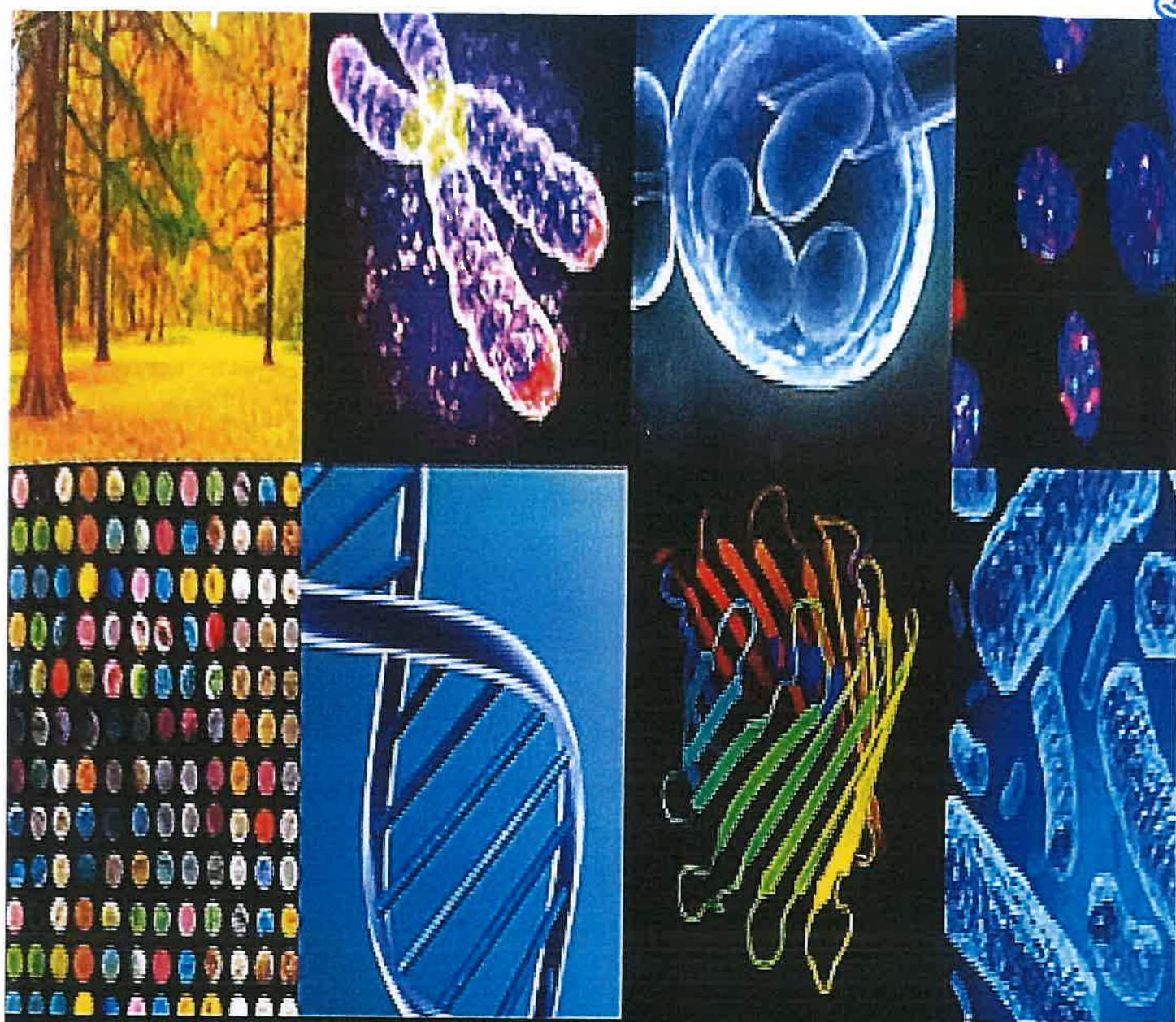
Lulu.com
3101, Hillsborough St,
Raleigh, NC 27607,
United States.

9 781008 935136

[Signature]
Principal
Swa.Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

Prof. Dr. Uttam S. Salve

Molecular Biology & Genetics

[Signature]
Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

Molecular Biology and Genetics

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

Molecular Biology and Genetics

Prof. Dr. Uttam S. Salve

Uttam S. Salve
Principal

**Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.**

INTERNATIONAL PUBLICATIONS

KANPUR-208021

Molecular Biology and Genetics

© Reserved

First Edition : 2022

ISBN : 978-93-90775-52-1

[All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, mechanical, photocopying, recording or otherwise, with out prior written permission of the publishers]

Published by

INTERNATIONAL PUBLICATIONS

Publishers and Distributers

6A/540, Avas Vikas, Hanspuram

Kanpur-208021

E-mail: internationalpub09@yahoo.com

Website: www.internationalpublication.in

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalay
Beed.

PRINTED IN INDIA

by, "Trident Enterprises", New Delhi

Preface

Molecular biology is the branch of science that deals with the study of structure, function and genesis of cells, organelles, and macromolecules of living organisms. The study of molecular biology has widespread applications covering genetic research, drug delivery systems, stem cell therapy and cancer treatment. The functioning of biological systems is based on the flow of genetic information from the nucleotides of the DNA to the RNA leading to the production of various cellular proteins. Thus, control is exercised only by modifying the various stages of protein synthesis. Hence, the ideal approach to the study of the subject is in understanding the genetic processes that are reflected as changes in protein reactions.

Gregor Mendel was an Austrian monk and scientist who lived in the 1800s. He is remembered as the founder of modern genetics for his laws of inheritance, which are based on the results of his experiments with pea plants. Although Mendel published his work, it didn't get recognized for its importance during his lifetime. It was only once his papers were rediscovered in the early 20th century that scientists realized his findings applied to and explained many observed patterns of inheritance. And the rest is history. Mendel and his pea plants come up a lot for anyone studying either biology or genetics, but the key principles of Mendelian inheritance can be broken down into Mendel's three laws of inheritance:

Chromosomes are not visible in the cell's nucleus—not even under a microscope—when the cell is not dividing. However, the DNA that makes up chromosomes becomes more tightly packed during cell division and is then visible under a microscope. Most of what researchers know about chromosomes was learned by observing chromosomes during cell division.

The law of dominance says that there are dominant and recessive traits. Dominant traits are defined as whichever phenotype is expressed in an organism that is heterozygous for the trait.

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

(vi)

Mendel discovered that he could create purebred plants. For example, when he allowed short plants to self-pollinate, eventually 100% of the offspring would be short. The same was true for the tall plants. Then he wondered what size offspring would result from crossing a short plant with a tall plant.

Genes are inherited as units, with two parents dividing out copies of their genes to their offspring. This process can be compared with mixing two hands of cards, shuffling them, and then dealing them out again. Humans have two copies of each of their genes, and make copies that are found in eggs or sperm—but they only include one copy of each type of gene. An egg and sperm join to form a complete set of genes. The eventual resulting child has the same number of genes as their parents, but for each gene one of their two copies comes from their father, and one from their mother.

This book would prove to be useful to students at all levels to understand the fundamental information in Molecular biology.

—Prof. Dr. Uttam S. Srinivasan

Uttam S. Srinivasan
Principal

Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Bead.

Contents

<i>Preface</i>	(v)
1. Nucleic Acids	1
• DNA: Definition, Structure, Chemical Composition (Nitrogenous bases, Purines, Pyrimidines, Nucleosides, Nucleotides, Phosphate and Sugars)	
• Watson and Crick's Model	
• Z-DNA and B-DNA	
• Function of DNA	
• Replications of DNA: Conservative, Semi-conservative and Dispersive	
• RNA: Structure, Types and Functions	
2. Chromosome	42
• Definition, Morphology-Size, Shape, Number	
• Ultra Structure: Chromatid, Chromonema, Chromomere, Centromere, Kinetochore, Secondary Constriction, Satellite, Telomere, Heterochromatin, Euchromatin	
• Nucleosome Model	
• Chemical Composition, Functions of Chromosome, Giant Chromosomes: Polytene and Lambrush Chromosome	
3. Chromosomal Aberrations	72
• Structural-deletion, Duplication, Inversion and Translocation	
• Numerical: Euploidy and Aneuploidy	
4. Mendelism	89
• Introduction to Mendelism	
• Mendelian Principles: Law of Dominance	
• Law of Segregation	

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

Molecular Biology & Genetics

About the Author

Prof. Dr. Uttam S. Salve, (M.Sc, B. Ed, Ph. D., F. S. L. Sc.) He has completed his education, M. Sc, B. Ed, Ph. D. from Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad. Presently he is working as Professor and Head department of Botany in Swa. Sawarkar Mahavidyalaya, Beed. His specialization is of Plant Physiology. He has 21 Years of teaching experience to the UG classes, 02 Years to the PG classes and has 17 years research experience. He is working as a Ph. D. Research Guide in the subject of Botany under faculty of Science of Dr. Babasaheb Ambedkar

Marathwada University, Aurangabad. Under his able guidance 04 students have registered for Ph. D. and 02 students have awarded M. Phil Degree. He has got Honorary Fellowship (F. S. L. Sc.) of the Society of Life Sciences for outstanding contribution in the field of Life Sciences. Has attended 61 National Conferences and presented 26 research papers in the Conferences. He has published 45 research papers in National & International Journals. Published one book entitled, "Role of women in rain water conservation and its management".

About the Book

Molecular biology is a fast growing area of research as it deals with study of vital molecules of life like DNA, RNA, and protein etc. It basically explains the relationship between the structure and function of biological molecules and how these relationships contribute to the operation and control of biochemical process. DNA Replication (also known as DNA synthesis) is a process where the double stranded Deoxyribonucleic Acid (DNA) is copied. Replication is an important first step in cell division, as cells must duplicate their entire genetic constitution before they can divide into two daughter cells. DNA replication is also a critical requirement for DNA repair. Mendel is the father of genetics, who established the basic laws for inheritance, these are summarized as Mendel's Law of Segregation and Mendel's Law of Independent Assortment. There are two alleles for each gene; during the gamete formation, the two alleles of one gene segregate from each other independently. Genetics, study of heredity in general and of genes in particular. Genetics forms one of the central pillars of biology and overlaps with many other areas, such as agriculture, medicine, and biotechnology. The genetic information lies within the cell nucleus of each living cell in the body. The information can be considered to be retained in a book for example. Part of this book with the genetic information comes from the father while the other part comes from the mother. This book would prove to be useful to students at all levels to understand the fundamental information in Molecular biology.

Contents

Nucleic Acids; Chromosome; Chromosomal Aberrations; Mendelism; Interaction of Genes; Sex Determination; Sex Linked Inheritance; Structure and Function of Gene

Also available at :

International Publications

Publishers & Distributors

6A/540, Avas Vikas, Hanspuram

Kanpur-208 021

Email : internationalpub09@yahoo.com

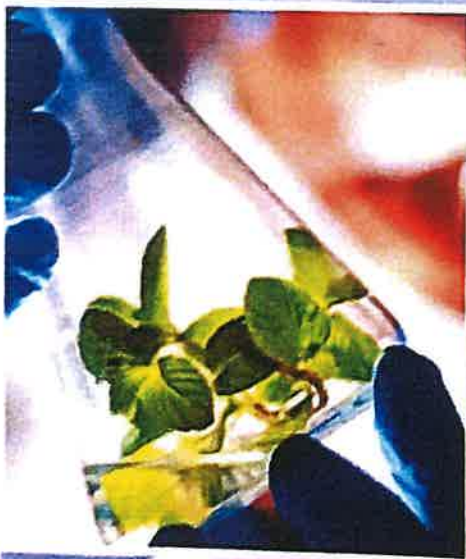
Website : www.internationalpublication.in

Plant Cell Biology & Biotechnology

Prof. Dr. Uttam S. Salve

Swa Sawarkar Mahavidyalaya
B...

Plant Cell Biology and Biotechnology

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'D. K. D. K.', is written over the printed name of the Principal.

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

Plant Cell Biology and Biotechnology

Prof. Dr. Uttam S. Salve

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Uttam S. Salve', written over a horizontal line.

Principal

Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

INTERNATIONAL PUBLICATIONS

KANPUR-208021

Plant Cell Biology and Biotechnology

© Reserved

First Edition : 2022

ISBN : 978-93-90775-44-6

[All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission of the publishers]

Published by

INTERNATIONAL PUBLICATIONS

Publishers and Distributors

6A/540, Avas Vikas, Hanspuram

Kanpur-208021

E-mail: internationalpub09@yahoo.com

Website: www.internationalpublication.in

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

PRINTED IN INDIA

by, "Trident Enterprises", New Delhi

Preface

Cells are made up of a nucleus and a cytoplasm, enclosed by a thin wall called a membrane, which separates it from its surrounding. Plant cells have a nucleus, cytoplasm and a cell membrane too. The main difference between a plant and an animal cell is that, plant cells have a vacuole, chloroplast and a cell wall.

The restriction enzymes owe their usefulness to the fact that they bind to DNA at specific DNA sequences, four to eight nucleotides in size, called recognition sites. Once bound, restriction enzymes cut the DNA at or near this site. With a little thought, it should be clear that an enzyme that has a six base pair recognition site will, on the average, produce larger pieces of DNA than one that recognizes a four base site.

The cell wall organisation it is usual to distinguish between two types of wall. The wall which surrounds the growing cell while it is increasing in area is the 'primary' wall. About the time the cell ceases to increase in area, it starts to lay down a 'secondary' wall inside the primary wall. As a rough approximation, one can think of the primary wall as increasing in area, while remaining constant in thickness, and the secondary wall as remaining constant in area while increasing in thickness. The primary and secondary walls are different in chemical composition and in fine structure, and therefore, have different physical properties. It is the thickened secondary walls which comprise the great bulk of the material we call wood.

The nucleolus is a discrete densely stained structure found in the nucleus. It is not surrounded by a membrane, and is sometimes called a suborganelle. It forms around tandem repeats of rDNA, DNA coding for ribosomal RNA (rRNA). These regions are called nucleolar organizer regions (NOR). The main roles of the nucleolus are to synthesize rRNA and assemble ribosomes. The structural cohesion of the nucleolus depends on its activity, as ribosomal assembly in the nucleolus results in the transient association of nucleolar components, facilitating further ribosomal assembly,

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

(vi)

and hence further association. This model is supported by observation that inactivation of rDNA results in intermingling of nucleolar structures.

A cell in an adult organism can be viewed as a steady-state system. The DNA is constantly read out into a particular set of mRNAs which specify a particular set of proteins. As these proteins function, they are also being degraded and replaced by new ones, and the system is so balanced that the cell neither grows, shrinks, nor changes. The static view of the cell, however, misses the all-important dynamic aspect of cellular life.

The dynamics of a cell can best be understood by examining its course of its life. A new cell arises when one cell divides or when two cells like a sperm and an egg cell, fuse. Either event sets off a cell-replication programme that is encoded in the DNA and executed by proteins.

Genetic engineering has been applied in numerous fields including research, medicine, industrial biotechnology and agriculture. In research, GMOs are used to study gene function and expression through loss of function, gain of function, tracking and expression experiments. By knocking out genes responsible for certain conditions it is possible to create animal model organisms of human diseases. As well as producing hormones, vaccines and other drugs genetic engineering has the potential to cure genetic diseases through gene therapy. The same techniques that are used to produce drugs can also have industrial applications such as producing enzymes for laundry detergent, cheeses and other products.

This book contains advanced information about this subject. The book will be a boost for the learners and an essential subject manual.

—Prof. Dr. Uttam S. Sawarkar

Uttam S. Sawarkar
Principal

Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

Contents

<i>Preface</i>	(v)
1. Cell	1
• Structure of Prokaryotic Cell (Bacterial Cell)	
• Eukaryotic Cell (Plant Cell)	
2. Cell Wall and Cell Organelles	50
• Structure and Functions of Cell Wall	
• Cell Organelles : Golgi Complex, Endoplasmic Reticulum, Lysosomes	
3. Nucleus	81
• Ultra Structure (Nuclear Membrane, Nucleolus, Chromatin Materials, Nucleoplasm)	
• Functions of Nucleus	
4. Cell Division	142
• Cell Cycle: G1 Phase, S Phase, G2 Phase and M Phase	
• Mitosis : Definition, Process and Significance	
• Meiosis : Definition, Process and Significance	
5. Concept of Genetic Engineering and Recombinant DNA Technology	176
• Plant Genetic Engineering	
• Plant Genetics	
• Biological Cell	
• Biological Energy-ADP and ATP	
• Cell Respiration	
• Molecular Genetics and Recombinant DNA Technology	
• The Tools of Genetics: Recombinant DNA and Cloning	

Principal

Sw. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

(viii)

- Discovery of the Hybrid Helix and the First DNA-DNA Hybridization
 - A New Type of Polymer Chemistry
6. **Restriction Endonucleases: Their Properties and Use**
- Restriction Endonucleases
 - Recombinant DNA and Gene Cloning
 - Application of Molecular Genetics
 - DNA and Molecular Genetics
7. **Cloning Vectors**
- Plasmids
 - Phage Vector
8. **Techniques of Genetic Engineering**
- Isolation of Desired Gene
 - Gene Cloning
 - Transfer of Gene into Plants
9. **Applications of Genetic Engineering**
- Applications of Genetic Engineering in Agriculture
 - Transgenic Agriculture and Crops
 - Transgenic Organism
 - Genetic engineering in agriculture harmful to the environment
 - Application of Genetic Engineering in the Field of Agriculture
 - Applications of Plant Genetic Engineering
 - Frustrate Transgenic Agriculture System

Bibliography

Index

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

Plant Cell Biology & Biotechnology

About the Author

Prof. Dr. Uttam S. Salve, (M.Sc, B. Ed, Ph. D., F. S. L. Sc.) He has completed his education, M. Sc, B. Ed, Ph. D. from Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad. Presently he is working as Professor and Head department of Botany in Swa. Sawarkar Mahavidyalaya, Beed. His specialization is of Plant Physiology. He has 21 Years of teaching experience to the UG classes, 02 Years to the PG classes and has 17 years research experience. He is working as a Ph. D. Research Guide in the subject of Botany under faculty of Science of Dr. Babasaheb Ambedkar

Marathwada University, Aurangabad. Under his able guidance 04 students have registered for Ph. D. and 02 students have awarded M. Phil Degree. He has got Honorary Fellowship (F. S. L. Sc.) of the Society of Life Sciences for outstanding contribution in the field of Life Sciences. Has attended 61 National Conferences and presented 26 research papers in the Conferences. He has published 45 research papers in National & International Journals. Published one book entitled, "Role of women in rain water conservation and its management".

About the Book

Cells are made up of a nucleus and a cytoplasm, enclosed by a thin wall called a membrane, which separates it from its surrounding. Plant cells have a nucleus, cytoplasm and a cell membrane too. The main difference between a plant and an animal cell is that, plant cells have a vacuole, chloroplast and a cell wall. DNA is segregated away from the cytoplasm within the nucleus, although, as we have seen, the isolation of the nucleus from the cytoplasm is by no means complete since there are a number of pores which are present in the nuclear membrane and which lead into the cytoplasm as such. But the significant thing about DNA is that practically all of it in the cell is localized in the nucleus and it is the DNA that has the major genetic function in the cell. Genetics, study of heredity in general and of genes in particular. Genetics forms one of the central pillars of biology and overlaps with many other areas, such as agriculture, medicine, and biotechnology. The genetic information lies within the cell nucleus of each living cell in the body. The information can be considered to be retained in a book for example. Part of this book with the genetic information comes from the father while the other part comes from the mother. This book contains advanced information about this subject. This book will be a boost for the learners and an essential subject manual.

Contents

Cell; Cell Wall and Cell Organelles; Nucleus; Cell Division; Concept of Genetic Engineering and Recombinant DNA Technology; Restriction Endonucleases: Their Properties and Uses; Cloning Vectors; Techniques of Genetic Engineering; Applications of Genetic Engineering

Also available at :

International Publications

Publishers & Distributors

6A/540, Avs Vikas, Hanspuram
Kanpur-208 021

Email : internationalpub09@yahoo.com
Website : www.internationalpublicatlon.in

ISBN 978-93-90775-44-6

9 789390 775446 >

₹ 1325/-

राहुल

(खंड काव्य) मराठी अनुवाद

कवी
जयप्रकाश कर्दम

Principal
Sri. S. S. S. Mahavidyalaya
Beed.

अनुवादक

डा. मोनवणे राजेंद्र 'अक्षत'

मूल्या
₹ 100/-

अनुवादकाला प्राप्त पुरस्कार

- १) पहला अखिल भारतीय मायाराम सूरजन ग्रामीण पत्रकारिता पुरस्कार-२००४ (कादम्बरी संस्था, जबलपुर मध्यप्रदेश)
- २) हिन्दी प्रतिष्ठा सम्मान-२००५, (साहित्यिक सांस्कृतिक कला संगम अकादमी, परियावां, (प्रतापगढ उत्तरप्रदेश)
- ३) मानवरत्न, संपादकरत्न-२००५, (अन्तरराष्ट्रीय सम्मानोपधि महाविद्यालय, उत्तरप्रदेश)
- ४) सारस्वत साहित्य सम्मान-२००५, (भारतीय वाङ्मय पीठ कोलकाता, प. बंगाल)
- ५) साहित्य शिरोमणी-२००५, (डॉ. रामनिवास अभिनन्दन समिति, हिसार, हरियाणा)
- ६) राष्ट्रभाषा रत्न-२००५, (खानकाह सूफी दीदारशंहा चिश्ती ट्रस्ट कल्याण)
- ७) हिन्दी नृपति-२००५, (अन्तरराष्ट्रीय परविद्या शोध संस्था, ठाणे)
- ८) महात्मा फुले आदर्श शिक्षक पुरस्कार-२००५ (महात्मा फुले शिक्षक दिन संयोजन समिती, बीड)
- ९) वतन के राही कविरत्न-२००५ (महिमा प्रकाशन, कवर्धा, छत्तीसगढ)
- १०) साहित्य महर्षि-२००५ (अन्तरराष्ट्रीय परविद्या शोध संस्थान, ठाणे)
- ११) साहित्य भूषण-२००५ (जागृती प्रकाशन, मालाड, मुंबई)
- १२) स्व. श्रीमती भंवरीबाई गोधा साहित्य स्मृति पुरस्कार-२००५, (अखिल भारतीय साहित्य परिषद, राज. शाखा, कोटा)
- १३) नोबुल इन्सान, सतसंग शिरोमणी मानसहंस उपाधी-२००६, (निंगेश्वरमठ, निंगाधाम प. बंगाल)
- १४) सेवाश्री-२००६ (बीड नगरपरिषद, बीड)
- १५) स्व. हरि ठाकूर स्मृती पुरस्कार-२००६ (पुष्पगंधा प्रकाशन, कवर्धा, छत्तीसगढ)
- १६) भाषा रत्न-२००७, (जैमिनी अकादमी, पानीपत हरियाणा)
- १७) संपादक सरताज-२००७ (अखिल भारतीय साहित्य संगम, उदयपूर, राजस्थान)
- १८) कलमवीर सम्मान-२००९ (साहित्य संगम, तिरोडी, बालाघाट मध्यप्रदेश)
- १९) भाषा भूषण, (सरिता लोकभारती संस्थान, सुलतानपुर, उत्तरप्रदेश)
- २०) राष्ट्रीय सामाजिक एकता गौरव पुरस्कार-२००९ (भारतीय सामाजिक एकता गौरव प्रतिष्ठाण ठाणे)
- २१) संपादक रत्न-२००९, (जैमिनी अकादमी, पानीपत, हरियाणा)

[Signature]
Principal

Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

राहुल

(खंडकाव्य अनुवादित)

कवी

जयप्रकाश कर्दम

अनुवाद

डॉ. सोनवणे राजेंद्र "अक्षत"

लोकयज्ञ प्रकाशन

लक्ष्मी निवास आदित्य नगरी, बीड

जि.बीड-४३११२२ (महाराष्ट्र)

Principal

Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

ISBN NO. :- 978-81-922162-9-4
पुस्तक :- राहुल (खंडकाव्य)
कवी :- जयप्रकाश कर्दम
अनुवादक :- सोनवणे राजेंद्र "अक्षत"
प्रकाशक :- 'लोक यज्ञ' प्रकाशन
लक्ष्मी निवास, आदित्यनगरी, बीड
ता.जि. बीड-४३११२२ (महाराष्ट्र)
मो. ९४२०७९८०७५, ९९२३२२५३२३
संस्करण :- फेब्रुवारी-२०२३
सर्वाधिकार :- लेखकाधिन (C)
मूल्य :- रू. १००/- फक्त (शंभर रूपये मात्र)
मुद्रक :- श्री नगदनारायण कॉम्प्युटर अॅण्ड इलेक्ट्रॉनिक्स,
राजीव गांधी चौक, श्रीरामनगर, बीड.

RAHUL (KHAND-KAVYA)

TRANSLATE BY :- DR. SONWANE RAJENDRA
"AKSHAT"

PRICE :- Rs. 100/-

(In Word One Hundred Only)
Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

(नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२३ व यूजीसीच्या
मातृभाषेतून शिक्षण या योजनेनुसार प्रकाशित)

अनुक्रमणिका

- सर्ग एक :- राहुल-जन्म
- सर्ग दोन :- सिध्दार्थाचे अभिनिष्क्रमण
- सर्ग तीन :- धम्मचक्र -परिवर्तन
- सर्ग चार :- राहुल-बुध्द मिलन
- सर्ग पाच :- राहुल-गमन

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

तमाम

वंचित

पिडित उपेक्षित,

बहुजन समाजाला

आणि

समरसतेच्या उपासकांना

सादर

समर्पित.....

Principal
Swa. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

अनुवादका चे मनोगत.....

‘राहुल’ हे प्रसिध्द हिन्दी दलित साहित्यीक जयप्रकाश कर्दम यांचे खंडकाव्य आहे. या पुस्तकाच्या प्रकाशना पासूनच माझ्या मनी ते वाचण्याची उत्कट इच्छा होती. परन्तु ते मला अप्राप्त होते. यावर्षी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाच्या अभ्यास मंडळाने हे खंडकाव्य बी.ए. प्रथम वर्षाच्या ऐच्छिक हिन्दी पेपर दोन या पाठ्यक्रमाला लावले आणि असे वाटले कि, आता माझी प्रतिक्षा संपली. परन्तु त्यानंतर दोन महिन्यानी माझी प्रतिक्षा फळाला आली आणि हे पुस्तक माझ्या हाती आले. ९६ पानी हे खंडकाव्य मी काही क्षणात वाचून काढले आणि मी या पुस्तकांच्या प्रेमात पडलो.

कारण बौध्द साहित्यात तथागत बुध्दांवर त्यांच्या कार्यावर विपूल साहित्य लिहले गेले. काही हिन्दी कवींनी उपेक्षित बुध्द पत्नी ‘यशोधरे’ वर ही भरपूर लिखाण केले, परन्तु ‘राहुल’ वर मला कुठेच काही वाचण्यास सापडले नाही. यशोधरा आणि गौतमाचा पुत्र ‘राहुल’ सदा वंचित आणि उपेक्षितच राहिला. कर्दमानी या उपेक्षित वंचित पात्राला या खंडकाव्याच्या माध्यमातून न्याय देण्याचा प्रयत्न केला. त्या प्रयत्नाला महाराष्ट्रात आणि मराठी साहित्यात ही

ISBN No. 978-81-922162-0-4

डॉ. 'अक्षत' संक्षिप्त परिचय

- १) पूर्ण भाष :- डॉ. शोचनशो राजेंद्र अक्षत
- २) साहित्यीक उपमास :- "अक्षत"
- ३) शिक्षण :- १) एम.ए. (हिंदी साहित्य) पूर्ण विद्यापीठ, पूर्ण.
२) पी.एच.डी. (डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म. वि., औरंगाबाद)
३) प्राचीण पत्रकारिता डिप्लोमा, ४) संस्कृत संभाषण डिप्लोमा
- ४) प्रकाशित ग्रंथ :- १) गीर्दिया और हिन्दी (विद्या प्रकाशम कामपूर उत्तरप्रदेश)
२) डॉ. शंकर शोचन के साहित्यिक जीवन और रंगशिल्प (गुभाजील प्रकाशन, कामपूर उत्तरप्रदेश)
३) हिन्दी की विविध विधाओं का मूल्य नृष्टिकोण (मिक्कारा प्रकाशम, कामपूर)
४) श्रद्धेय दत्तोपंत ठेंगडी (मराठी/हंगरी) (श्रद्धेय दत्तोपंत ठेंगडी जयशताब्दी समारोह समिती)
- प्रकाशनाच्या घाटेघर :- १) कदम्ब प्रेस/पूर्ण (शोध आलेख संग्रह), २) झाडपग (दलित आत्मकथा मराठी)
- ५) संपादन :- १) राष्ट्रीय मान्यता प्राप्त शोध जर्मल रिसर्च लिंक च्या महाराष्ट्र विशेषांक
भाग-१ व भाग-२ चे संपादन
२) पहला अखिल भारतीय मायाराम सुरजन प्राचीण पत्रकारिता पुरस्कार प्राप्त
राष्ट्रीय स्तरीय पत्रिका त्रैमासिक "लोकयज्ञ" चे १६ वर्षीयारुम गिरेतर संपादन / प्रकाशन
३) स्या. सावरकर महाविद्यालय, बीड च्या वार्षिक अंक "वर्तमान" चे संपादन
- ६) पत्रकारिता :- हिन्दी मराठी वर्तमान पत्रागध्ये काम
साथ दे. रणजुंगार मध्ये 'मी बाबुराव बोलतोय', मायकारसंग लेखन (एकवर्ष)
अनेक मराठी स्थानिक/ प्रादेशिक वर्तमानपत्रातून लेख प्रकाशित
- ७) काव्य संकलनात :- १) पाच राष्ट्रीय काव्य संग्रहा मध्ये वर्धिता रचनाए प्रकाशित
- ८) पुस्तके आणि अभिनन्दन :- २० लेख आलेख प्रकाशित
- ९) राष्ट्रीय/अन्तरराष्ट्रीय :- ६० शोध शोधालेख प्रकाशित पत्र-पत्रिकेमध्ये
राष्ट्रीय अन्तरराष्ट्रीय चर्चासत्रे/परिषदेत ३० हून अधिक रिसर्च पेपर वाचन
१० हून अधिक राष्ट्रीय अन्तरराष्ट्रीय कार्यशाळा परिषदेत मार्गदर्शक, सत्र अध्यक्ष, सुप्रसंचालक
४० हून अधिक राष्ट्रीय/अन्तरराष्ट्रीय कार्यशाळा/ परिषदेत सहभाग
- १०) आकाशवाणी :- तेरणा एफएम रेडिओ, रेडिओ मिरची मुंबई, बीड आकाशवाणीवस्तु १४ भाषणे प्रसारित
- ११) व्याख्यान :- ५० शाळा महाविद्यालयात विविध विषयावर व्याख्यान
- १२) सम्प्रति :- सहाय्यक प्राध्यापक, स्या. सावरकर महाविद्यालय, बीड जि. बीड (महाराष्ट्र)
- * शोध निर्देशक :- (हिन्दी) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठ्याळा विद्यापीठ, औरंगाबाद (महाराष्ट्र)
- * संपर्क :- लक्ष्मी निवास, आदित्यनगरी, बीड जि. बीड-४३११२२ (महाराष्ट्र)
- * चलभाव :- ९४२०७९८०७५, ९९२३२२५३२३, ९४२१३३५३२२
- * ई-मेल आयडी :- rajendraakshat@gmail.com

Rajendra Akshat
Principal
Sw. Sawarkar Mahavidyalaya
Beed.

॥ संस्कृतसुभाषिताञ्जलिः ॥

सम्पादन

संस्कृत अभ्यास मंडळ

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद

प्रिन्सिपल

Principal
Swa.Sawarkar Mahavidyalaya,
Beed.

H.O.D. Kishor

बी.ए. / बी.एस्सी. / बी.कॉम. प्रथम वर्ष, संस्कृत एस.एल. भारतीय भाषा

॥ संस्कृतसुभाषिताञ्जलिः ॥

संपादन

डॉ. क्रांती व्यवहारे

डॉ. मीनल श्रीगिरीवार

डॉ. सत्येंद्र राऊत

डॉ. सचिन कंदले

डॉ. पंकजा वाघमारे

डॉ. सुरेखा भारती

डॉ. अरुण चव्हाण

विद्या बुक्स पब्लिशर्स

Principle
Principal
Swa.Sawarkar Mahavidyalaya,
Beed.

प्रकाशन क्रमांक - ३६२

पहिली आवृत्ती - २०२२

© संस्कृत अभ्यास मंडळ

प्रकाशक -

श्री. राशिकांत पिंपळापुरे

विद्या बुक्स पब्लिशर्स

औरंगपुरा, औरंगाबाद

मो. ९८२३० २६८३१

E-mail - aur.vidyabooks@gmail.com

www.vidyabooksabd.com

अक्षर जुळवणी -

सौ. अनिता विनायक भालेराव

क्रिएशन, जयश्री, १-एन,

सेक्टर ए, एन-१, सिडको, औरंगाबाद

फोन - २४८६९१०

मुद्रक - तन्मय ऑफसेट प्रिंटर्स

एम. आय. डी. सी. चिकलठाणा,

औरंगाबाद

ISBN No.- 978-93-92204-18-0

किंमत : ₹ ९०/-

Principal
Principal
Swa.Sawarkar Mahavidyalaya,
Beed.

या पुस्तकाच्या संपादकांनी पुढील पाठ संपादित केले आहेत.

१) डॉ. क्रांती व्यवहारे	
१ - कवि-काव्य	१
२ - राजा व राजधर्म	१
२) डॉ. मीनल श्रीगिरीवार	
१ - स्त्री	१
२ - परोपकार	१
३) डॉ. सत्येंद्र राऊत	
१ - मैत्री	१
२ - गुरुमहिमा	१
४) डॉ. सचिन कंदले	
१ - विनोद	१
२ - सद्गुण	१
५) डॉ. पंकजा वाघमारे	
१ - पंडितलक्षण	१
२ - श्रममहिमा	१
६) डॉ. सुरेखा भारती	
१ - ज्ञानबुद्धी	१
२ - सज्जन	१
७) डॉ. अरुण चव्हाण	
१ - सुखदुःख	१
२ - पर्यावरण	१

Principal
Principal
Swa.Sawarkar Mahavidyalaya,
Beed.

४ - विनोद

प्रस्तावना

भारतीय विज्ञान परंपरेत योगशास्त्राचे अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. योगशास्त्रात नैमित्तिक करावयाच्या योगाभ्यासात हास्ययोगही आवश्यक असल्या प्रतिपादन केले आहे. मानवी कल्याणासाठी व मानवाचे आयु वृद्धिंगत होण्यासाठी हसणे हे एक उत्तम प्रकारचे औषध आहे असे मानले आहे. हास्याचा समानार्थी शब्द विनोद. विनोद निर्मिती झाल्याशिवाय माणूस हसत नाही. प्रासंगिक हजरजबाबीपणा, मिरिकलपणा यामुळे यामुळे माणूस हसतो. हसण्यामुळे माणसाचा शारीरिक क्रियेत बदल होतो. मेंदू उत्साही व मन प्रसन्न राहते तर शरीर गतिशील होऊन नव-नवीन कल्पना जन्माला येण्यासाठी मनाची एक अवस्था निर्माण करायला विनोदाची आवश्यकता असते. जो स्वतः विनोद निर्मिती करतो असा मनुष्य सर्वांना प्रत्येक ठिकाणी हवाहवासा वाटतो.

महर्षी भरतमुनी यांच्या नाट्यशास्त्रानुसार नाटक हे समाजप्रबोधनाचे माध्यम जरी असले तरी ते मनोरंजनाचेही साधन आहे हे सांगताना नाटकात विनोद निर्मितीसाठी विदूषक हे पात्र असावे असाही उल्लेख केला आहे. त्यामुळे संस्कृत नाटकात प्रामुख्याने महाकवी कालिदासांसह अनेक नाटककारांनी विदूषकाचे विविध पात्र योजिले आहे. मराठीसह अन्य प्रादेशिक भाषांमध्येही आधुनिक काळात स्वतः विनोदी नाटकांची व चित्रपटांची निर्मिती झाली आहे.

संस्कृत भाषा केवळ व्याकरण, वेद एवढ्यापुरतीच मर्यादित नसून ती अनेक साहित्य प्रकारांनी गौरवान्वित आहे त्यातीलच सुभाषित हा एक प्रकार.

पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलम् अन्नं सुभाषितम् ।

असे म्हटले आहे यावरून सुभाषिताचे महत्त्व अधोरेखित होते. शब्दाचे सामर्थ्य आणि योजकाची कल्पकता यावरून लक्षात येते.

'हसण्याने आयुष्य वाढते' या मराठी वचनाप्रमाणे या पाठातही संस्कृत भाषेत अनेक विनोदी सुभाषिते आलेली आहेत. संस्कृत भाषेचा हा विनोदी पैलू आपल्या नव्याने अभ्यासता येईल.

॥ विनोदी सुभाषित ॥

१. अद्यापि दुर्निवारं स्तुतिकन्या वहति नाम कौमारम् ।
सद्भ्यो न रोचते सा अऽसन्तोष्यस्यै न रोचन्ते ॥

Principal
Principal
Swa.Sawarkar Mahavidyalaya,
Beed.

अर्थ - 'स्तुती' नावाची कन्या अजूनही कुमारीच राहिली असून तिचा विवाह होणे अतिशय कठीण आहे. कारण सज्जनांना ती आवडत नाही आणि सज्जन नसलेले लोक तिला आवडत नाहीत. सज्जनांना आपली स्तुती आवडत नाही. दुर्जनांची स्तुती करणे लोकांना आवडत नाही.

२. अस्माकं बदरीचक्रं युष्माकं बदरीतरुः ।

बादरायणसम्बन्धात् यूयं यूयं वयं वयम् ॥

अर्थ - काही नाते किंवा स्नेहसंबंध नसता एका गृहस्थांच्या घरी बाहेरगावाहून बैलगाडीने एक पाहुणे येऊन उतरले. गृहस्थांना वाटले बायकोच्या माहेरचे असतील, बायकोला वाटले नवऱ्याच्या आप्तांपैकी असावे, पाहुणचार व्यवस्थित झाला. जाताना गृहस्थांनी हळूच 'आपण कोण' म्हणून विचारता पाहुणे हसून म्हणाले, आमच्या गाडीचे चाक बोरीच्या (बदरी) लाकडाचं, तुमच्या दाराशी बोरीचं झाड. हा आपला बादरायणसंबंध. खरं पाहिलं तर आपला काहीच संबंध नाही - तुम्ही ते तुम्ही आणि आम्ही ते आम्ही !

३. उद्योगः खलु कर्तव्यः

फलं मार्जारवत् भवेत् ।

जन्मप्रभृति गौर्नास्ति

पयः पिबति नित्यशः ॥

अर्थ - खरोखर, उद्योग करावा, त्याचे फळ जसे मांजराला तसे आपल्यालाही मिळेल. मांजराच्या घरात गाय नसते, पण ते नित्य दूध पिते. चोरी करून का होईना पण माणसाने धन मिळवावे, असा या सुभाषिताचा सूचितार्थ नाही. केवळ विनोदाने मांजराला उद्योगी म्हटले आहे.

४. उष्ट्राणां हि विवाहेषु गर्दभाः शान्तिपाठकाः ।

परस्परं प्रशंसन्ति- 'अहो रूपम् ! अहो ध्वनिः !' ॥

अर्थ - उंटांच्या विवाहाच्या प्रसंगी गाढव शान्तिपाठ म्हणू लागले. त्यावेळी ते एकमेकांची स्तुती करू लागले, 'काय हो हे (सुंदर) रूप ! काय हो मंजुळ हा आवाज !

गाढव उंटांच्या रूपाची स्तुती करू लागले व उंटां गाढवाच्या आवाजाची स्तुती करू लागले. खोट्या स्तुतीची देवाणघेवाण जगातील व्यवहारात दिसून येते, तीवर ही उपहासात्मक टीका आहे.

S. S. Sawarkar

५. 'क तिष्ठतः ते पितरौ मम इव,'

इति अपर्णया उक्ते परिहासपूर्वम् ।

'क्व वा मम इव श्वशुरौ तव,

इति ताम् ईरयन् सस्मितम् ईश्वरो अव्यात् ॥

अर्थ - "हे नाथा. माझ्यासारखे तुला आईबाप कुठे आहेत?" असे अपर्ण (पार्वतीने) थट्टेने म्हटले असता आणि तुला तरी माझ्यासारखे सासूसासरे कोठे आहेत? असे स्मितपूर्व तिला म्हणणारा ईश्वर (शंकर) आपले रक्षण करो, हिमालय व मेना हे पार्वतीचे आईबाप. शंकर हा देव स्वयंभू. त्याला आईबाप कोटून असणार? बिन आईबापाचा' असे म्हणून पार्वतीने शंकराला चिडवले असता हजरजबाबी शंकराने तिच्यावरच बाजू उलटविली. शंकराच्या चातुर्याची स्तुती करून त्याची ही प्रार्थना केलेली आहे.

६. घटं भिन्द्यात्, पटं छिन्द्यात्, कुर्याद रासभरोहणम् ।

येन केन प्रकारेण प्रसिद्धः पुरुषो भवेत् ॥

अर्थ - मडके फोडावे, कापड (कपडे) फाडावे. गाढवावर बसावे, पण कोणत्या ना कोणत्यातरी प्रकाराने प्रसिद्ध माणूस व्हावे. प्रसिद्धीसाठी हपापलेल्या माणसाचा हा वक्रोक्तीपूर्ण उपहास आहे.

७. गतानुगतिको लोको, न लोकः पारमार्थिकः ।

वालुकालिङ्गमात्रेण गतं मे ताम्रभाजनम् ॥

अर्थ - पुढे गेलेल्याच्या मागे लोक जातात लोकांना खरा अर्थ समजत नाही. केवळ वाळूचे लिंग केल्यामुळे माझे तांब्याचे भांडे गेले. एकजण समुद्रस्नानास गेला. स्नानास जाताना त्याने आपला तांब्या कोणी चोरू नये म्हणून वाळूत पुरून ठेवला व खुणेसाठी शेजारी एक वाळूचे शिवलिंग करून ठेवले परत येऊन पाहतो तो त्या ठिकाणी आजूबाजूला लोकांनी केलेली अनेक शिवलिंगे त्याला दिसली. वाळूचे शिवलिंग करण्यात काही विरोष पुण्य आहे असे लोकांना वाटले होते. त्या माणसाला तांब्या सापडला नाही. त्याने हा श्लोक म्हटलेला आहे.

कोणी काही केले की ते का केले याचा विचार न करता लोक तसे करतात एक मेंढरू घसरून खड्ड्यात पडले की बाकीची मेंढी खुराल खड्ड्यात उड्या घेतात.

॥ संस्कृतसुभाषिताञ्जलिः ॥ / १६

Principal
Principal
Swa-Sankar Mahavidyalaya,
Beed.

८. मर्कटस्य सुरापानं, तत्र वृश्चिकदंशनम् ।
तन्मध्ये भूतसंचारो, यद्वा तद्वा भविष्यति ॥

अर्थ - एका माकडाने जर मद्यपान केले, तशात त्याला विंचवाचा दंश झाला, मग त्याच्या अंगात भूत संचरले, तर काय वाटेल ते (वर्तन त्याच्याकडून) होईल.

९. चतुर सखि मे भर्ता, यद् लिखति स
तत् परो न वाचयति ।
तस्माद अपि अधिको से
स्वयम् अपि लिखितं स्वयं न वाचयति ॥

अर्थ - दोन मैत्रिणी आपापल्या नवऱ्याचे कौतुकाने वर्णन करीत होत्या. एक म्हणते सखे, माझा नवरा फार हुशार आहे. तो जे लिहितो ना, ते त्याच्याशिवाय इतरांना वाचता येत नाही. यावर कडी करण्यासाठी दुसरी म्हणते, अग, माझा नवरा तर अधिकच हुशार आहे. त्याने स्वतः जे लिहिलेले असते ते त्याला स्वतःलाही वाचता येत नाही. आप लिखे, खुदा पढे अशी हिंदी म्हण आहे.

१०. सदा वक्रः सदा क्रूरः, सदा पूजाम् अपेक्षते ।
कन्याराशिस्थितो नित्यं जामाता दशमो ग्रहः ॥

अर्थ - माणसांना नऊ ग्रहांची पीडा असते. त्यात भर म्हणून जावई हा दहावा ग्रह मानला पाहिजे. तो नेहमी वाकडाच असतो. सासऱ्याशी कधीही सरळ वागत नाही; असा हा वक्रिचा ग्रह आहे. नेहमी तो दुष्टपणा करतो आणि त्यांना छळत असतो. आपला मानमरातब ठेवला पाहिजे अशी त्याला सतत अपेक्षा असते. हा ग्रह नेहमी कन्या राशीत असतो. सासऱ्याच्या कन्येला - आपल्या बायकोला तो छळीत असतो. तिच्या राशीला तो सारखा लागलेला असतो.

* * *

Tytkae
Principal
SWS Sanshodhan Mandal
Amhapuram

९ - सदगुण

प्रस्तावना

व्यक्तीची श्रेष्ठता ठरविण्याचे परिमाण हे त्याची उंची, पोशाख नसून गुण हे आहे. गुण या शब्दाला 'सत्' असा उपसर्ग लावल्यानंतर सदगुण असा अर्थ योजिला जातो. सुतार, कुंभार, चर्मकार यांच्याकडे असणारे व्यावसायिक कौशल्य हे त्यांचे गुण आहेत तसेच नीर आणि क्षीर वेगवेगळे करण्यात राजहंसाचा विशेष गुण आहे तर धैर्य, संयम, प्रामाणिकता हे मनुष्याचे नैतिक गुण आहेत. हेच नैतिक गुण व्यक्तीचे चारित्र्य घडवितात याचाच अर्थ व्यक्तीचे आभूषण हे त्यांचे गुण आहेत. माणसाच्या अंगी असणाऱ्या सदगुणांचा आपोआप विकास होत असतो. त्याला त्याची जाहिरात करावी लागत नाही. ज्याप्रमाणे कस्तुरीचा सुगंध असणारे मृग कधीही आपल्याकडे कस्तुरी आहे हे ओरडून सांगत नाही. भर्तृहरी यांनी नितीशातकात म्हटले आहे की, सज्जनांच्या संगतीची आवड, इतरांकडे असणाऱ्या गुणांविषयी आनंद, गुरुसंबंधी नम्रता व विद्येविषयी आसक्ती असणारे व्यक्ती थोर असतात. हे गुण प्राप्त करण्यासाठी ज्याप्रमाणे सोन्याला घासणे, तापवणे, हातोडीने मारणे, विभक्त करणे अशा शुद्धतेच्या कसोट्यातून जावे लागते त्याचप्रमाणे चारित्र्य, विद्वत्ता व आचरण या तीन गुणावरून व्यक्तीचे श्रेष्ठत्व ठरते.

सदर पाठात अशाच काही सदगुणांचे वर्णन केले आहे.

१. अमन्त्रम् अक्षरं नास्ति, नास्ति मूलम् अनौषधम्

अयोग्यः पुरुषो नास्ति, योजकः तत्र दुर्लभः ॥

अर्थ - मंत्र नसलेले असे एकही अक्षर नाही; औषध नसलेले मूळ नाही, योग्यता नसलेला कोणीही माणूस नाही, योजना करणारा हाच त्या त्या बाबतीत दुर्मिळ असतो. कोणतेही अक्षर मंत्रातील शब्दात येऊ शकते किंवा एकाक्षरी असा मंत्रही असू शकतो.

उदा. ओम् शं गं इत्यादि. प्रत्येक झाडाचे मूळ, पाने, फळे, फुले यांच्यात औषधी गुण असतात. प्रत्येक माणसात त्याचा विशेष असा एखादा चांगला गुण असतो. मंत्र रचणारे, औषधी व माणसे यांचे गुण जाणणारे व त्यांचा योग्य उपयोग करणारे तज्ज्ञच दुर्मिळ असतात.

Principal
Swa.Sawarkar Mahavidyalaya,
Beed.

२. कुसुमं वर्णसंपन्नं गन्धहीनं न शोभते ।
न शोभते क्रियाहीनं मधुरं वचनं तथा ॥

अर्थ - फुलाला चांगला रंग असला तरी त्याला सुगंध नसेल तर ते शोभत नाही. त्याचप्रमाणे प्रत्यक्ष कृतीशिवाय नुसते गोड बोलणे शोभत नाही. 'क्रियेवीण वाचाळता व्यर्थ आहे।' (रामदास)

३. क्षमाशस्त्रं करे यस्य दुर्जनः किं करिष्यति ।
अतृणे पतितः वह्निः स्वयम् एव उपशाम्यति ॥

(महाभा. पर्व ५ अ. ३३)

अर्थ - विदुर धृतराष्ट्रास सांगतात की, ज्याच्या हातात क्षमारूपी शस्त्र आहे, त्याला दुष्ट मनुष्य काय इजा करू शकेल? गवत नसलेल्या (खडकाळ जमिनीवर अभी पडला तर तो आपोआपच विशून जातो. क्षमाशील माणसापुढे दुष्ट माणसे नमतात, त्यांचा हृदयपालट होतो.

४. काकः कृष्णः, पिकः कृष्णः, को भेदः पिककाकयोः ?
वसन्तसमये प्राप्ते काकः काकः, पिकः पिकः ॥

अर्थ - कावळा काळा तसाच कोकीळही काळाच. मग त्या दोघात भेद कोणता? परंतु वसंत ऋतू आला म्हणजे कावळा तो कावळा आणि कोकीळ तो कोकीळच. कोकीळ गाऊ लागला की मग त्याची योग्यता समजते. मग कुठे त्याचे मधुर कूजन आणि कोठे कावळ्याची कर्करा कावकाव ! माणसाला संधी मिळाल्याशिवाय त्यांच्या अंगी असलेल्या श्रेष्ठ गुणांची ओळख पटत नाही. असामान्य माणसे ही पुष्कळ बाबतीत सामान्यांसारखीच दिसतात व असतातही.

५. गुणिगणगणनारम्भे न पतति कठिनी सुसंभ्रमाद् यस्य
तेन अम्बा यदि सुतिनी, वद वन्ध्या कीदृशी नाम ॥

(हितोपदेश)

अर्थ - गुणी लोकांची गणना करताना आरंभी ज्याच्या नावाने करंगळी एकदम घाईगडबडीने पडत नाही (म्हणजे ज्याचे नाव प्रथम घेतले जात नाही), त्याच्यामुळे जर त्याची आई पुत्रवती म्हटली जात असेल तर वांझ स्त्री कशी असते ते सांग बरे? गुणहीन पुत्र हा असून नसून सारखाच समजावा.

६. नरस्य आभरणं रूपं रूपस्य आभरणं गुणः ।

गुणस्य आभरणं ज्ञानं ज्ञानस्य आभरणं क्षमा ॥

अर्थ - (चांगले) रूप हे मनुष्याचे भूषण आहे. रूपाचे भूषण गुण, गुणाचे भूषण ज्ञान आणि ज्ञानाचे भूषण क्षमा ही होय. क्षमा हे माणसाचे श्रेष्ठ भूषण होय. खरा ज्ञानी माणूस क्षमाशील असतो. 'साधू कोमल मनाचा, साही अपराध जनाचा' (मुक्ताबाई ताटीचे अभंग)

७. यद् जीव्यते क्षणमपि प्रथितं मनुष्यैः

विज्ञानशौर्यविभवार्थगुणैः समेतम् ।

तद् नाम जीवितमिह प्रवदन्ति तज्ज्ञाः काकोऽपि

जीवति चिरं च बलिं च भुङ्क्ते ॥

(हितोपदेश - २.४३)

अर्थ - ज्ञान, पराक्रम, वैभव अशा श्रेष्ठ संस्कृतीच्या गुणांनी नटलेले माणसांचे जे जीवन ते क्षणभराचे असले तरी तेच खरे मानवी जीवन होय असे जाणकार म्हणतात. नाही तर कावळादेखील खूप वर्षे जगतो आणि माणसांनी आपल्या अन्नातून केवळ भूतदया किंवा धार्मिक रूढी म्हणून पुढे टाकलेली चार शिते खाऊन आपले पोट भरतो. अडाणी, दुबळा, दरिद्री आणि कोणताही चांगला गुण अंगी नसलेला माणूस जगला काय आणि मेला काय, सारखाच. समृद्ध जीवनालाच अर्थ आहे. ज्ञानेश्वरांचे लौकिक जीवन अल्प, परंतु आपल्या कर्तृत्वाने ते अमर झाले.

८. हस्तस्य भूषणं दानं, सत्यं कण्ठस्य भूषणम् ।

श्रोत्रस्य भूषणं शास्त्रम्, भूषणैः किं प्रयोजनम् ।

अर्थ - हाताचा अलंकार दान हा आहे, कंठाचे भूषण सत्य (बोलणे) हे आहे, कानाचा दागिना वि शास्त्र हे होय. (इतर) भूषणांचा काय उपयोग ?

९. हंसः श्वेतो, बकः श्वेतः को भेदो बकहंसयोः ।

नीरक्षीरविवेके तु हंसो हंसो, बकः बकः ॥

अर्थ - हंस शुभ आहे, बगळा शुभ्र आहे, (मग) बगळा आणि हंस यांच्यात फरक कोणता? पाणी व दूध हे वेगळे करण्याच्या बाबतीत हंस तो हंस व बगळा तो बगळा ! योग्य वेळ आली म्हणजेच माणसांचे विशेष गुण दिसून येतात.

१०. हस्ती स्थूलतनुः स च अङ्कुशवशः, किं हस्तिमात्रो अङ्कुशः?
वज्रेण अभिहताः पतन्ति गिरयः; किं शैलमात्रः पविः?
दीपे प्रज्वलिते विनश्यति तमः; किं दीपमात्रं तमः?
तेजो यस्य विराजते स बलवान्; स्थूलेषु कः प्रत्ययः ? ॥

अर्थ - हत्ती स्थूल शरीराचा असतो आणि तो अंकुशाने ताब्यात ठेवता येतो. अंकुश काय हत्तीएवढा (मोठा) असतो? (इंद्राच्या) वज्राच्या आघाताने पर्वत कोसळून पडतात. ते वज्र काय पर्वताएवढे (मोठे) असते? दिवा पेटविला असता अंधकार नाहीसा होतो, अंधकार काय दिव्याएवढा (लहान) असतो? जो पराक्रमी असतो तो (पराक्रमाने) शोभतो, (केवळ) आकाराने जे मोठे असतात त्यांच्याविषयी काय खात्री बाळगावी ?

* * *

॥ संस्कृतसुभाषिताञ्जलिः ॥ / ४०

Principal
Smt. Sawarkar Mahavidyalaya,
Beed.

नव्वदोत्तरी आत्मकथने : स्वरूप आणि चिकित्सा

मी एक स्वप्न पाहिलं
झोळी

आपुलाचि वाद आपणासी

झुंज

कमटेरी पायवाट

भूक आणि भरारी

माणूस आहे म्हणून

आमचा बाप आणि आम्ही

दोरखंड

कोल्हाट्याचं पोर

मुख्य संपादक

प्राचार्य डॉ. वसंत बिरादार

संपादक

डॉ. मारोती कसाब

सहसंपादक

डॉ. अनिल मुंढे

‘नव्वदोत्तरी आत्मकथने : स्वरुप आणि चिकित्सा’

मुख्यसंपादक

प्राचार्य डॉ. वसंत बिरादार

महात्मा फुले महाविद्यालय, अहमदपूर जि. लातूर

संपादक

डॉ. मारोती कसाब

मराठी विभाग, महात्मा फुले महाविद्यालय, अहमदपूर जि. लातूर

सहसंपादक

डॉ. अनिल मुंढे

मराठी विभाग, महात्मा फुले महाविद्यालय, अहमदपूर जि. लातूर

सिध्दी पब्लिकेशन हाऊस, नांदेड

ISBN No. 978-81-958253-1-8

‘नव्वदोत्तरी आत्मकथने : स्वरूप आणि चिकित्सा’

मुख्यसंपादक

पाचार्य डॉ. वसंत बिरादार

संपादक

डॉ. भारोती कसाब

सहसंपादक

डॉ. अनिल मुंडे

प्रकाशक

सिध्दी पब्लिकेशन हाऊस

६२४, बेलानगर, भावसार चौक,

तरोडा (खु.) नांदेड ३ ४३१६०५

मो. ९६२३९७९०६७

www.wiidrj.com

मुद्रक

अनुपम प्रिंटर्स, श्रीनगर, नांदेड (महा.)

९१७५३३२४४३७

प्रथमावृत्ती : ११ सप्टेंबर २०२२

© सर्वाधिकार : महात्मा फुले महाविद्यालय, अहमदपूर अधीन

मुखपृष्ठ : तेजस रामपूरकर

अक्षरजुळवणी : डॉ. राजेश उंबरकर

मूल्य : ४७५/-

सदरील ग्रंथातील कोणताही भाग किंवा मजकुराकरीता सदरील संशोधक स्वतः
जबाबदार राहतील संपादक किंवा प्रकाशक जबाबदार असणार नाही.

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	प्रकरणाचे नांव	लेखक	पृ. क्र.
०१.	संपादकीय	डॉ. मारोती कसाब डॉ. अनिल मुंढे	०६
०२.	मातंग कुटुंब जीवनाची लक्षणीय मांडणी : 'दोरखंड'	प्रा. डॉ. दिनकर कुटे	११
०३.	'आपुलाचि वाद आपणांसी' : एका कार्यकर्त्याचि वास्तव आत्मकथन	डॉ. गोविंद काळे	२०
०४.	भटक्या विमुक्तांच्या आत्मकथनांचे स्वरूप	डॉ. सरला गोरे / सावकारे	२९
०५.	भटक्या जमातीच्या कार्यकर्त्यांची आत्मकथने	डॉ. सतेज दणाणे	३५
०६.	सुसंस्कृत तरुणाची गळचेपी उलगडणारे आत्मकथन : काटेरी पायवाट	डॉ. सुहासकुमार बोबडे	४१
०७.	नव्वदोत्तर काळातील कार्यकर्त्यांची आत्मकथने स्वरूप आणि चिकित्सा	भरत शिवाजीराव गायकवाड कांचन रामदास मुखेडकर	६०
०८.	केसरी पाटील यांचा जीवनप्रवास मराठी तरुणांसाठी आयडॉल	प्रा. डॉ. सोपान माणिकराव सुरवसे	७२
०९.	नव्वदोत्तरी काळातील भटके - विमुक्तांची आत्मकथने	भीमराव कुंडलिक जमधाडे	७९
१०.	नव्वदोत्तरी दलित आत्मकथने	स्वाती शिवाजी चौधरी	८४

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	प्रकरणाचे नांव	लेखक	पृ. क्र.
०१.	संपादकीय	डॉ. मारोती कसाब डॉ. अनिल मुंढे	०६
०२.	मातंग कुटुंब जीवनाची लक्षणीय मांडणी : 'दोरखंड'	प्रा. डॉ. दिनकर कुटे	११
०३.	'आपुलाचि वाद आपणांसी' : एका कार्यकर्त्याचि वास्तव आत्मकथन	डॉ. गोविंद काळे	२०
०४.	भटक्या विमुक्तांच्या आत्मकथनांचे स्वरूप	डॉ. सरला गोरे / सावकारे	२९
०५.	भटक्या जमातीच्या कार्यकर्त्यांची आत्मकथने	डॉ. सतेज दणाणे	३५
०६.	सुसंस्कृत तरुणाची गळचेपी उलगडणारे आत्मकथन : काटेरी पायवाट	डॉ. सुहासकुमार बोबडे	४१
०७.	नव्वदोत्तर काळातील कार्यकर्त्यांची आत्मकथने स्वरूप आणि चिकित्सा	भरत शिवाजीराव गायकवाड कांचन रामदास मुखेडकर	६०
०८.	केसरी पाटील यांचा जीवनप्रवास मराठी तरुणांसाठी आयडॉल	प्रा. डॉ. सोपान माणिकराव सुरवसे	७२
०९.	नव्वदोत्तरी काळातील भटके - विमुक्तांची आत्मकथने	भीमराव कुंडलिक जमधाडे	७९
१०.	नव्वदोत्तरी दलित आत्मकथने	स्वाती शिवाजी चौधरी	८४

केसरी पाटील यांचा जीवनप्रवास मराठी तरुणांसाठी आयडॉल

प्रा. डॉ. सोपान माणिकराव सुरवसे

संशोधक भागदर्शक, मराठी विभाग, स्वा. सावरकर महाविद्यालय, वीड

साहित्याचा जीवन हा विषय असून भाषा हे साहित्याचे माध्यम आहे. म्हणजेच साहित्य व भाषा ही समाजाधिष्ठित आहे. त्याचबरोबर वाचक, श्रोते यांच्याकरीता साहित्य निर्मिती होत असून साहित्यिक हा देखील एक समाजाचा घटक आहे. त्यामुळेच साहित्य हा समाजजीवनाचा पारदर्शक आरसा आहे. निरनिराळ्या काळातील समाजजीवनातील विविध प्रवृत्तीचा अचूकपणे शोध घेण्याचा सर्वतोपरी प्रयत्न हा कलावंत / साहित्यिक आपल्या कलाकृतीतून घेत नवीन मूल्ये वा सिध्दांताची मांडणी ही आदर्श नवसमाज निर्मितीसाठी करण्याचा मानस असतो. तेव्हा एखाद्या विशिष्ट साहित्य प्रकारांतून ती निर्मिती करतो त्याच्या अभिव्यक्तीच्या स्वरूपानुसार विविध साहित्यप्रकार मराठीमध्ये रुढ आहेत. त्या-त्या साहित्यप्रकाराला वैशिष्ट्यपूर्ण व सैध्दांतिक असे अधिष्ठान आहे. त्यात कथा, कादंबरी, नाटक, आत्मचरित्र ह्या कथात्मक साहित्य प्रकारांनी वाचकांना नेहमी आकर्षित केले आहे. त्या आकर्षण बिंदुमुळे साहित्य हे मानवी जीवनाचा सहप्रवासी असते. त्याचे प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्षरित्या भावविश्व त्यातून साकार होते. 'मी' च्या भोवती असणारे सभोवतालचे समाजवास्तव रेखाटत पारंपरिक वळणरस्ते न जाता काहीतरी वेगळे आयुष्य जगत सर्वसामान्य वाचकापुढे आदर्श ठेऊन तरुणांना नवी दिशा प्राप्त व्हावी यासाठी अनेकांनी नामवंत प्रसिध्द व्यक्तींनी 'आत्मचरित्र' मारखा साहित्यप्रकार हाताळला आहे.

आत्मकथनांतून समाजाचे खऱ्या अर्थाने वास्तव दर्शन घडते. समकालीन समाजातील प्रश्न, समस्या यांची माहिती मिळते.

नव्वदोत्तरी काळात आपल्या समाजातील विविध स्तरांतून आत्मकथने आली. स्त्रियांनी लिहिले. दलितांनी लिहिले. विमुक्त भटक्यांनी लिहिले. शेतकरी - कामगारांनी लिहिले. ज्यांची ज्यांची वंचना झाली, अशा वंचित समूहांनी लिहिलेली ही आत्मकथने म्हणजे विकासाच्या वाता मारणाऱ्या नागरी समाजाच्या डोळ्यात घातलेले झणझणीत अंजन होय.

म्हणून अशा प्रकारच्या परखड सत्यवादी लेखनाचे स्वागत झाले पाहिजे असे मला प्रामाणिकपणे वाटते.

आजच्या खाजगीकरणाच्या आणि जागतिकीकरणाच्या काळात मानवी समाजाला अधिक शहाणे करण्यासाठी अशा प्रकारच्या आत्मकथनांची गरज आहे, असे मला प्रामाणिकपणे वाटते. समाजाची घडी नीट वसवणे आणि मानवी समाज उन्नतीकडे मार्गस्थ करणे ही आपल्या सर्वांची जबाबदारी आहे.

लेखक हा समाजातील एक महत्त्वाचा जबाबदार घटक असतो. म्हणून लेखकांनी स्वतःचीच चिकित्सा करणारी आत्मकथने लिहावीत. आणि वाचकांनीही अशा प्रकारच्या सत्यवादी लेखनाला भरभरून प्रतिसाद द्यावा असेही वाटते. "खोटं बोल; पण रेटून बोल" अशा आजच्या या काळात खऱ्या आत्मकथनांची अत्यंत गरज असून विविध शोषित वंचितांनी स्वतःला समाजापुढे आणावे हीच अपेक्षा या निमित्ताने करता येईल,

डॉ. मारोती कसाव
डॉ. अनिल मुंढे

SIDDHI

PUBLISHING HOUSE
(National Publication)

Nanded, Maharashtra (India)

website : www.wildrj.com

9 788195 825318

Self Reliant India Through Vocational Education

Dr. Mahananda Chandrakant Dalvi

Self Reliant India Through Vocational Education

Editor

Dr. Mahananda Chandrakant Dalvi

Associate Professor & Head
Dept. of English

Dr.(Sow) I.B.P. Mahila Kala Mahavidyalaya,
Aurangabad(MS), India

EDUCATIONAL PUBLISHERS

● **Self Reliant India
Through Vocational Education**

© Editor :-

Dr. Mahananda Chandrakant Dalvi

● ISBN No.- 978-93-92865-66-4

● Publisher-

Educational Publishers & Distributor

Gokulwadi, Aurangapura,
Aurangabad.- 431001

Mob:- 9970067971

email- educationalpub@gmail.com

● Edition- 2023

Note:- The Editor & Publisher will not be responsible for any kind of copying material or plagiarism. The author of the papers will be fully responsible for the copyright.

INDEX

Sr. No	Content	Page No.
1.	Aatmanirbhar Bharat and Vocational Education. <i>Dr. Mahananda Chandrakant Dalvi</i>	9
2.	National Education Policy-2020: A Scenario Scan With Reference To Outcome-Based Education. <i>Dr. Sinku Kumar Singh, Ashok Gingine, Dr. Nishikant Dhande</i>	13
3.	Impact of Vocational Training on Entrepreneurship Development and Knowledge of Rural Women. <i>Rohini Bharad, Sandhya Kulkarni, Narendra Joshi, Dr. Vasant Deshmukh Dr. Upendra Kulkarni</i>	18
4.	Teacher's Role and Responsibilities In The Context of Value-Based Education. <i>Dr. Milind Vaijinath Sonkamble</i>	29
5.	Future of Higher Education In Light of NEP 2020. <i>Abhay Balbhim Shinde</i>	33
6.	Vision of Quality Education By NEP-2020. <i>Dr. Vishal Bhaware, Dr. Vasudha Purohit</i>	37
7.	Self-Reliant Women Through Skill Education. <i>Dr. Suwarna Patil¹, Dr. Manisha Kale²</i>	55
8.	Challenges In The New Education Policy- 2020. <i>Dr. Aniket Prakash Bhosale</i>	61
9.	New Education Policy : New Vision With New Dreams. <i>Dr S.S. Sasane</i>	65

NEW EDUCATION POLICY :NEW VISION WITH NEW DREAMS

Dr S.S. Sasane

Human resource has its own importance to form best and ideal human civilization, to create ideal, peaceful civilization education is important .Human being without education is animal, education has the power to create good citizens, doctors, Engineers, teachers, writers, Scientist and many more skilled technicians

To give shape to that child who entered in class room best curriculum has to be form to teach him and fulfill all his basic needs.

Human values must be inculcate through curriculum, NEP gives importance to all spheres of life. National integration, patriotism, human values, justice all are included in the NEP .

“ The vision of the policy is to build an education system rooted in Indian ethos that contributes directly to transforming India by providing high quality education to all thereby making India a global knowledge superpower” leadschool.in/ school-owner

The students have been nurtured and develop as they become capable to tackle global completion, so NEP is completely based on all these values and Principles to fulfill the needs of global era. National integration and conservation of our Indian culture is also important.

New education policy 2020 is the new vision in India with new ideology and new sphere of intellectual thoughts in

Name: Dr. Mahananda Chandrakant Dalvi.
Associate Prof. & Head, Dept of English
Dr. (Sow) I. B. P. Mahila Kala Mahavidyalaya,
Aurangabad.

Qualification: M.A. English, UGC NET, SET, Ph.D
M.A. Pol-Sci., M.A. 'Women and Gender Studies'

Teaching Experience: 16 years

Research Experience: 10 years

Member of B.O.S: Member, Board of Studies of English,
Dr. Babasaheb Ambedkar, Marathwada University,
Aurangabad.

Specialization: Critical Theory & Film Study, Feminist Literature,
Women and Gender Studies.

Book Published: 04

EDUCATIONAL PUBLISHERS & DISTRIBUTORS

Gokulwadi, Aurangapura Aurangabad-431001(M.S)
Mob. No- 9421300036, 9970067971.
Email- educationalpub@gmail.com
Web- www.educationaldp.com

ISBN 978-93-92865-66-4

राहुलखुणा

एक ओल अंतरीची

संपादक | विजया राहुल पाटील

च प चपनाक
राक म कर श ज

राहुलखुणा

एक ओल अंतरीची

- संपादक -

विजया राहुल पाटील

स्यातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव

७६ चपराक

प्रकाशन

www.chaparak.com

All rights reserved along with e-books & layout. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, without the prior written consent of the Publisher and the library holder. Please contact us at Chaprak Prakashan, Pune.

Email : info@chapprak.com

Website : www.chapprak.com

■ पुस्तकातील लेखकाची मते, धारणा, कल्पने ही त्या लेखकाची असून त्याच्याशी प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही. मराठी पुस्तक प्रकाशनाचे हक्क चपराक प्रकाशन, पुणे.

RAHULKHUNA by VIJAYARAJUL PATIL

राहुलखुणा विजया राहुल पाटील / संपादन

प्रकाशन क्रमांक : १७६

प्रकाशक : घनश्याम पाटील

चपराक प्रकाशन, ४५, आरती झोमिंग सोमायटी,
शीलाविहार कॉलनी, कर्वे रोड, कोथफड, पुणे-३८.

चलभाष - ७०५७२९२०९२ / ८७६७९४९८५०

ईमेल - info@chapprak.com

संपादक : विजया राहुल पाटील

फ्लॉट नं. १०१, पहिला मजला, अशमिका हाईट्स

बी विंग, काळे नगर -२, गंगापूर रस्ता,

आनंदवल्ली, नाशिक ४२२ ०१३.

चलभाष - ९८९०८७२४२६

ईमेल : rpatil766@gmail.com

मुद्रक : रेप्रो प्रिंटर्स, कसबा पेठ, पुणे-४११०११.

मुखपृष्ठ : हत्तिका राहुल पाटील

आवृत्ती : ३ जुलै, २०२२

अंतर्गत मांडणी : राजेश कदम, पुणे

मूल्य : ₹ ३५०/-

P-Book ISBN : 9789391239343

'चपराक प्रकाशन'ची सर्व दर्जेदार पुस्तके www.chapprak.com या वेबसाईटवरून घरापोच मागवू शकाल.

पुस्तकांची पायरेटेड छपाई, विक्री, झेरॉक्स काढणे हा कायद्याने गुन्हा आहे.

साहित्यिकांच्या लज्जेतून राहुल पाटील

१. विन्हाळ्याचा हितचिंतक : श्री. निजमकुमार भिडे / ३६
२. एक सज्जिव : श्री. निनेक उमलभुगले / ५१
३. सभोशेचा युवा स्वर : श्री. रवींद्र भालुंजकर / ५५
४. सेना हे अस्तकुड, सभिधा सभ ह्य जले : डॉ. भेष्ठा गोसावी / ५७ ✓
५. सच्चा भिव : प्रा. डॉ. राजेंद्र थोरात / ६२
६. कार्यशिद्ध कार्ययोगी : श्री. प्रकाश कोल्हे / ६४
७. तुह्याच पानलांचे हिरने तसे... : श्री. ऐश्वर्य पाटीकर / ६९
८. भाष्ये साहित्यिक गुरू : श्री. राजेश गोराडे / ७५
९. भली भाणस जिनाला पुढून लानून अनभली का जातात ? :
प्रा. डॉ. पतिष्ठा जाधव / ७९
१०. आतनर्भीची फुल : श्री. राजेंद्र उमले / ८३
११. देवा तुला शोधू कुठे ? : श्री. सचिन पाटील / ८७

सहकाऱ्यांच्या दुष्टितीगातून डॉ. राहुल

१. डॉ. राहुल पाटील गेले तेन्हाची गोष्ट : डॉ. शंकर बोहाडे / ९२
२. निद्वता आणि साधेपणाचे मिश्रण डॉ. आशात्वता सोतवणे / ९०३
३. व्यासंग व संशोधन नृत्ती जपणारा सच्चा भिव : डॉ. दिलीप घनार / ९०६
४. सहकारी लहान भाऊ : प्रा. डॉ. राधा वांनूरकर / ९१०
५. उपक्रमशील प्राध्यापक : श्री. वीलेश पाटील / ९१२
६. सर्वगुण संपन्न सहकारी : सौ. सीमा नाथ / ९१४
७. राहुल पाटील होणे वाही : श्री. शिवाजी सुभे / ९१६
८. कधी नव्यातील नेतृत्व : सौ. अर्चना कोते / ९१८
९. राहुल गेलाय... : श्री. राजेश इनाकर / ९२०
१०. सच्चा संशोधक भिव : प्रा. डॉ. किरण हुगाडे / ९२५

सेवा है यज्ञकुंड, समिधा सम हम जलें

प्रा. डॉ. मेधा गोसावी (बीड)

आपल्या वाट्याला आलेले काम अतिशय निष्ठेने, एकाग्रतेने, तत्परतेने करणे म्हणजे कर्ममार्ग होय आणि याच कर्ममार्गावरून वाटचाल करणारे आणि आपण स्वीकारलेल्या व्रतासाठी म्हणजेच कार्यासाठी स्वतःला सर्वतोपरी वाहून घेणारे एक विलक्षण ध्येयवेडे, देवदुर्लभ आणि समाजसुलभ व्यक्तिमत्त्व म्हणजे आदरणीय स्व. राहुल पाटील होय. ते अतिशय कमी कालावधीत साहित्य-सामाजिक क्षेत्रात आपला ठसा उमटवून गेले. साहित्य क्षेत्रातील त्यांची उज्ज्वल वाटचाल महाराष्ट्रातील शीर्षस्थ स्थानाकडे जाणारी होती. त्यांच्या अकाली निधनाने कधीही न भरून येणाऱ्या कौटुंबिक हानीबरोबरच साहित्यिक आणि सामाजिक क्षेत्राचीही प्रचंड हानी झाली आहे. जीवनाच्या प्रवासात अनेक व्यक्ती आपणास विविध प्रसंग आणि कारणांनुसार भेटत असतात. काळानुरूप त्यांचे स्मरण-विस्मरणही होत असते; पण काही व्यक्ती अशा असतात की, त्यांच्या अंगी असलेल्या दैवी गुणांमुळे त्या कायम स्मरणात राहतात.

आज या लेखाच्या निमित्ताने मी एका वेगळ्या उंचीवरच्या देवगुणी अशा अलौकिक व्यक्तिमत्त्वाचे स्मरण करत आहे, जे काळाच्या पडद्याआड गेले आहे, तरीही मनामध्ये घर करून आहे. ज्यांच्याकडे आपण आदर्श म्हणून पाहतो किंवा जे आपले प्रेरणास्थान

सेवा है यज्ञकुंड,
समिधा सम हम जलें

प्रा. डॉ. मेधा गोसावी (बीड)

आपल्या वाट्याला आलेले काम अतिशय निष्ठेने, एकाग्रतेने, तत्परतेने करणे म्हणजे कर्ममार्ग होय आणि याच कर्ममार्गावरून वाटचाल करणारे आणि आपण स्वीकारलेल्या व्रतासाठी म्हणजेच कार्यासाठी स्वतःला सर्वतोपरी वाहून घेणारे एक विलक्षण ध्येयवेडे, देवदुर्लभ आणि समाजसुलभ व्यक्तिमत्त्व म्हणजे आदरणीय स्व. राहुल पाटील होय. ते अतिशय कमी कालावधीत साहित्य-सामाजिक क्षेत्रात आपला ठसा उमटवून गेले. साहित्य क्षेत्रातील त्यांची उज्ज्वल वाटचाल महाराष्ट्रातील शीर्षस्थ स्थानाकडे जाणारी होती. त्यांच्या अकाली निधनाने कधीही न भरून येणाऱ्या कौटुंबिक हानीबरोबरच साहित्यिक आणि सामाजिक क्षेत्राचीही प्रचंड हानी झाली आहे. जीवनाच्या प्रवासात अनेक व्यक्ती आपणास विविध प्रसंग आणि कारणांनुसार भेटत असतात. काळानुरूप त्यांचे स्मरण-विस्मरणही होत असते; पण काही व्यक्ती अशा असतात की, त्यांच्या अंगी असलेल्या दैवी गुणांमुळे त्या कायम स्मरणात राहतात.

आज या लेखाच्या निमित्ताने मी एका वेगळ्या उंचीवरच्या देवगुणी अशा अलौकिक व्यक्तिमत्त्वाचे स्मरण करत आहे, जे काळाच्या पडद्याआड गेले आहे, तरीही मनामध्ये घर करून आहे. ज्यांच्याकडे आपण आदर्श म्हणून पाहतो किंवा जे आपले प्रेरणास्थान

डॉ. राहुल अशोक पाटील

एखाद्या कर्तबगार व्यक्तिच्या निपनालाच त्या वेळात 'बोकळी निर्माण झाली' असे म्हटले जाते. खरंतर 'जेन मळभर म्हणतील हाच हास' हे सत्य सात अक्षुब्ध अशी बोकळी निर्माण झाल्याचं सांगितले जाते. अनेकाला ही विस्मयकारी घटना; मात्र अनेकाला हे खर सत्य. मेणवतीतल्या तेल जळत असताना मेणाचं वितळणं अटक असतं; कारण त्या वेळाच्या मेणवतीने आपल्या इत्यात स्थान दिलेलं असतं. ही अशी सादरपणा सांगली ती त्या व्यक्तिच जगणं आणि वागणं करू शकतं.

मराठीतील सुप्रसिद्ध समीक्षक, 'मनोरंजन', 'संस्कार' आणि 'प्रज्ञा' या वित्तीयिक पुढे लिहिल्या ठेवून वाटचाल करणारे लेखक डॉ. राहुल अशोक पाटील यांचे आपल्याकडे आज स्थान वेदनादायी आहे. मेणवतीतल्या तेलजळताना साहित्यातील प्रकाश झालेल्या पाटील यांचा वाटचाल आता कुठं सुरू झाली होती. अनेक उयासते अंभुज त्यांच्या प्रोत्साहनामुळे पुस्तक लेखन मराठी साहित्यकारांच्या दृष्टीपासून लक्षणीय योगदान देण्याची क्षमता असलेला हा अंभुज प्रतिभेचा बेभ्राट माणूस आज आपल्यात नाही, बाबर विस्तार ठेवणं प्रकटून कटोरात नाही.

त्यांच्या पत्नी विजयाताई पाटील बानी अतिशय योषीदासण्या दाखवत या प्रकाश सतत केलं आहे. पाटील कुटुंबीयांचं दुःख सातनापलीकडचं असतं तरी बानी यांना, साहित्य संस्कृती आणि समीक्षेच्या प्रांतात योगदान घेणाऱ्या डॉ. राहुल यांच्याविषयीच्या सततच्या भावना समजून घेणं गरजेचं आहे. एखाद्या चरित्रप्रमाणक वा स्मृतिचिह्न म्हणून पाटील यांचे जगणं आणि वागणं उलगडून सांगित आणि सादर घेणं ही कामे ही पत्नी विजयाताई पाटील यांनी वाटते.

संपादन

मूल्य ₹ ३५०/-

G PAY +91 7057292092

9789391239343

f t i g w

व व - ११०२

रा. क. म. का. श. म.

मूल्य
₹ 400/-

साहित्य

ISSN No. 2250-1100

चषगाक

www.Chashmak.com

संपादक : धर्मश्याम भारती

शिवाजी
अंक ४३३

चतुरस्र
परखंड
राष्ट्र
कर्तव्यदर्श

www.Chashmak.com

www.Chashmak.com

अंतरंग

दिवाळी अंक २०२२

'चपराक'च्या सर्व वाचकांना

दीपोत्सवाच्या हार्दिक शुभेच्छा!

चपराक एक परिपूर्ण मासिक

- गौरवशाली प्रवाहाचा वाटसरू
- सोनेरी प्रवासाच्या चंदेरी आठवणी
- सारंग गोसावी : एक विलक्षण व्यक्तिमत्व
- साहेब निर्मितीचे कारखाने
- मराठी काव्यातील पर्यावरणीय जाणीव
- ऐश्वर्य
- रचनात्मक कार्याचा दीपस्तंभ
- स्त्री-पुरुष मैत्री : आकर्षण, गरज की फॅशन?
- मागे वळून पाहताना
- भारतीय आरोग्यव्यवस्थेचा अमृतानुभव
- खडतर प्रवासाची प्रेरक कथा
- फ्रेशरनी अशी मिळवावी नोकरी
- नोंदी
- देवलांची शारदा : वस्तुस्थिती आणि विडंबन
- सर्वधर्मसमभावाचं प्रतीक : दारा शुकोह
- स्वातंत्र्याच्या अमृतमहोत्सवी वर्षात भारत कोठे?
- एकांताची मालकी गमावू नका
- वारसा (हक्क?)
- आमचेही पाऊस विचार
- रंगसावल्या
- ह्या विषवल्ली वेळीच उपटून टाकायला हव्यात
- मनोरंजक स्वप्न दुनियेची हौस सारी...
- मी हसणे शोधत गेलो
- कांबळे मास्तरांचा तास
- परिश्रमांचे पैसा फंड कलादालन
- धिस इज मात्र टू मच हं
- आमची अफलातून खोली
- लळितोत्सव : एक प्राचीन परंपरा
- विज्ञानांधळपणा
- मनाची व्यायाम शाळा
- शैक्षणिक पालकत्व - एक हात मदतीचा

- घनश्याम पाटील
- जयेंद्र साळगांवकर
- चंद्रलेखा बेलसरे
- प्रवीण दवणे
- मुकुंद वेताळ
- सुमेध वडायाला (रिसवूड)
- संजय सोनवणी
- सौ. सुरेखा बोन्हाडे
- प्रा. मिलिंद जोशी
- डॉ. अविनाश भोंडवे
- कर्नल मच्छिंद्र शिरसाठ
- स्वालिया शिकलगर
- प्रवीण बर्दापूरकर
- डॉ. अंजली जोशी
- हरिश केंची
- यमाजी मालकर
- श्रीकांत बोजेवार
- दिलीप फडके
- डॉ. रवींद्र लक्ष्मीकांत तांबोळी
- दीपाली दातार
- मृणालिनी कानिटकर-जोशी
- आशिष निनगुरकर
- नागेश शेवाळकर
- धीरज वाटेकर
- जे. डी. पराडकर
- सदानंद भणगे
- बाबाराव मुसळे
- प्रा. डॉ. मेधा गोसावी
- डॉ. सच्चिदानंद शेवडे
- प्रा. डॉ. वर्षा तोडमल
- कुंदा बच्छाव-शिंदे

१०
११
१२
१३
१४
१५
१६
१७
१८
१९
२०
२१
२२
२३
२४
२५
२६
२७
२८
२९
३०
३१
३२
३३
३४
३५
३६
३७
३८
३९
४०
४१
४२
४३
४४
४५
४६
४७
४८
४९
५०
५१
५२
५३
५४
५५
५६
५७
५८
५९
६०
६१
६२
६३
६४
६५
६६
६७
६८
६९
७०
७१
७२
७३
७४
७५
७६
७७
७८
७९
८०
८१
८२
८३
८४
८५
८६
८७
८८
८९
९०
९१
९२
९३
९४
९५
९६
९७
९८
९९
१००

लळितातील सोंगे

लळितोत्सव

एक प्राचीन परंपरा

प्रा. डॉ. मेधा गोसावी या
बीह येथील सावरकर
महाविद्यालयात प्राध्यापक असून
त्यांचा 'चंद्र माहत्या चांदण्यात'
हा कवितासंग्रह 'चपराक'ने
प्रकाशित केला आहे.
'संपादणी' या विषयात
त्यांनी मोठे कार्य केले आहे.

प्रा. डॉ. मेधा गोसावी
बीह । ८४५९७६४९०२

अठराव्या शतकाच्या प्रारंभी जन्मास आलेले एक श्रेष्ठ संत अच्युताश्रम स्वामी. भक्तिच्या प्रेरणेमधून त्यांनी साहित्यनिर्मिती केली आहे. समाजप्रबोधनासाठी, समाजाला चांगल्या यादृष्टाची जाणीव करून देऊन समाज संपटन करण्यासाठी व खऱ्या भक्तिमार्गाची ओळख करून देऊन त्यांच्या जगण्याला एक निश्चित दिशा देण्याचे कार्य स्वामींनी केले. अच्युताश्रम स्वामी हे माझ्या माहेरचे अंबड येथील घरातील संस्थान. घरामध्ये विविध धार्मिक उत्सवाची प्रतियार्थिक परंपरा आहे. त्यापैकीच एक उत्सव म्हणजे 'लळितोत्सव!' सर्व जातीधर्मातील व्यक्ती आजही या लळीत परंपरेत सहभागी होतात तेव्हा सर्व समाज भेदाभेद विसरून एकाच रेषेवर आलेला पहावयास मिळतो. या स्त्रियांच्या निमित्ताने 'लळितोत्सव' या प्राचीन अशा नाट्यपरंपरेची ओळख करून देण्याचा एक अल्पसा प्रयत्न करत आहे. समाजातील तळागाळातील विविध व्यायमाविके जे आपल्या व्यवसायाद्वारे प्रामाणिकपणे उपजीविका करतात आणि लोकसंस्कृतीचे उपासक आहेत त्यांना स्वामींनी या लळितोत्सवामधून प्रतिनिधिक स्वरूपात उभे केले आहे. विविध व्यायमाविकांच्या आराध्य देवतांचे सगुण ध्यान वर्णन, संप्रदायाचे तत्त्वज्ञान आणि आध्यात्मिक काव्यरूप दिले. अशा वेगवेगळ्या व्यायमाविकांची सोंगे वतायणी करत, संपादणी-काव्य वाद्यांच्या साथीत गात गात नाट्यमय सादरीकरण करतात. परमेश्वराच्या लील गायनातून भक्ती, ज्ञान, मनोरंजन उद्बोधन करणाऱ्या या लळितोत्सवामार्गे प्रबळ अशा धार्मिक, सामाजिक, मानसिक आणि सांस्कृतिक प्रेरणा आढळून येतात. लळिताच्या काव्य प्रकारास 'संपादनी' हे नामाभिधान आहे.

To/दि.

Registered
साहित्य
चपराक
ऑक्टोबर २०२२
SAHITYA CHAPRAK
OCTOBER 2022

Sahitya Chaprak October 2022

RNI REG. NO. MAHMAR/2009/34853 Declaration No. PHM/SR/3/VIII/2009

Date of Publication : 1/11/2022

Date of Posting : 2/11/2022

Posted at PSO, Pune GPO 411001

स्थापना १९८५

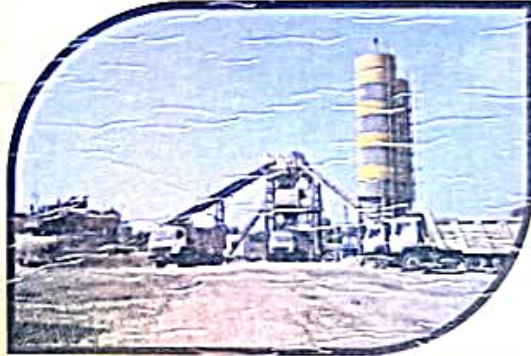
नंदकिशोर कामठे
व्यवस्थापकीय संचालक

महेश कामठे
संचालक

आर. एस. कामठे इन्फ्रास्ट्रक्चर डेव्हलपर्स प्रा. लि.

राष्ट्रीय महामार्ग, मेट्रो, विमान वाहतूक, पुल, व्यावसायिक आणि औद्योगिक या क्षेत्रात
गेल्या ३५ वर्षांपासून समर्पित भावनेने कार्यरत असलेली अग्रगण्य कंपनी.

सहकार भवन, पीडीसीसी बँकेच्या समोर, मार्केट यार्ड, पुणे - ४११०३७
MOB. : 7745087755, 9822077755 | EMAIL - fskamthe@gmail.com

